KNJIŽNICA
hrvatskog kulturnog društva
„NAPREDAK"
U SARAJEVU

MEHMED BEG KAPETANOVIĆ

Tek. broj 2179
Glavne knjige I

ZUR KUNDE DER

BALKANHALBINSEL

INVENTARE UND BIBLIOGRAPHIEN

HERAUSGEGEBEN VON

DR CARL PATSCH
LEITER DES BOSN.-HERCEG. INSTITUTS FÜR BALKANFORSCHUNG
IN SARAJEVO

HEFT 1:

DR VLADIMIR ĆOROVIĆ,

MEHMED BEG KAPETANOVIĆ

MIT 3 ABBILDUNGEN

SARAJEVO, 1911
IM SELBSTVERLAGE DES INSTITUTS FÜR BALKANFORSCHUNG
BUCHDRUCKEREI RISTO J. SAVIĆ

17240

Mehmed beg Kapetanović

KNJIŽEVNA SLIKA

NAPISAO

DR. VLADIMIR ĆOROVIĆ

SA 3 SLIKE

SARAJEVO, 1911
IZDANJE INSTITUTA ZA PROUČAVANJE BALKANA
ŠTAMPARIJA RISTE J. SAVIĆA

Sign.
Inv. br.

Sarajevska
II 207
0117240
BIBL. GRADA SARAJEVA
COBISS

BIBLIOTEKA GRADA SARAJEVA
ZAVIČAJNA ZBIRKA

OPŠTINSKA NAR... BIBLIOTEKA
HASAN KIKIĆ - SARAJEVO
Sign. V 994
Inv. br. 51379 2

886(091)

MEHMED BEG KAPETANOVIĆ

KNJIŽNICA
hrvatskog kulturnog društva
„NAPREDAK"
u Sarajevu

Mehmed beg Kapetanović malo je poznat našoj široj publici. Danas se već zaboravilo, da je 1887. godine mitropolit Sava Kosanović uputio njemu jednu pohvalnu stihovanu poslanicu, koja nije bolja bila od svoje sudbine[1]) i da su mnogi časopisi te iste godine, kad je on izdao svoje *„Narodno Blago"*, ponavljali njegovu bilješku, da je „ovo prva knjiga od Muhamedovca iz Bosne". Zaborav taj potpuno je razumljiv. Književni rad Kapetanovićev sastojao se, u glavnom, u radu drugoga reda: u prikupljanju narodnih umotvorina, u prevogjenju s istočnih jezika i u izdavanju tugjih stvari. Ono, što je dao osim toga, stoji ispod toga; to su jedino slabi književni pokušaji i političke brošure. Prema tome njegov književni značaj i nije u književnosti.

Ono, radi čega on zaslužuje izvjesnu pažnju i po čem ulazi u jednu širu historiju književnosti, to je u ovom: on je prvi Musliman u Bosni i Hercegovini, prema tom prvi Musliman u opšte, koji stalno piše na našem narodnom jeziku, koji ulazi u narodnu i ako anacionalnu, čisto bosansku književnost. On je, dalje, prvi Musliman, koji nastavlja Vukovu tradiciju rada, koji se oduševljava *narodnim blagom* i koji, po njegovom posrednom uzoru, počinje svoj rad te vrste. On je, najzad, jedan od onih čestih tipova bosanskih Muslimana, koji su samo Bošnjaci i Muslimani, koji osjećahu samo bosanski i koji su smatrali za težak grijeh biti onim što su: ili Srbi ili Hrvati.

Mi smo uzeli, da u ovom kratkom pregledu damo jednu izrazitu književnu sliku tog pisca, koji je u našoj lokalnoj historiji

[1]) „Босанска Вила" 1887., стр. 210.

Narodna biblioteka Kikić Hasan

igrao jednu vidnu i ako ne uvijek i mnogo simpatičnu ulogu i koji će imati jedno mjesto u historiji naše književnosti u opšte, a one u Bosni i Hercegovini naročito. Za rad nam je mnogo pomoglo to, što smo imali pri ruci sva njegova djela, pisma i rukopise, koje je njegov sin Riza beg poklonio Institutu za proučavanje Balkana s jednom pohvalnom predusretljivošću. Ovu sliku o njemu štampamo latinicom iz mnogo razloga, a glavni je taj što je on sam većinu svojih djela objavio tim pismom i ako se inače služio u životu bosanskom ćirilicom.

I.

Mehmed beg Kapetanović rodio se 19. decembra 1839. godine[1]) u selu Vitini kod Ljubuškoga na starom dobru uglednih i bogatih begova Kapetanovića, muselima i kapetana ljubuških. Otac mu je bio Ali beg Kapetanović, kajmekam ljubuški, a mati iz poznate i u narodnoj pjesmi slavljene porodice Atlagića iz Lijevna. Mekteb i ruždiju učio je sedam godina u Mostaru, gdje je dobio prve osnove za znanje istočnih jezika: turskog, arapskog i perzijskog. Učenje svoje nastavio je poslije toga u Ljubuškom, u mnogo hvaljenog hodže Mehmed ef. Krehića. Prema ondašnjem shvaćanju ta sprema bila je ne samo dovoljna, nego i velika i on je važio za vrlo učena čovjeka.

3. septembra 1862. bude imenovan besplatnim članom u medžlisu idaretu u Ljubuškom. Učestvovao je u to vrijeme u ratu protiv Crne Gore i bio je odlikovan medaljom za zasluge i valjano ponašanje. 9. decembra 1864. imenova ga Sultan kapudžibašom (odgovara činu majora), pošto se je prije toga kao član komisije uz Ahmeta Gjevdžet pašu istakao svojim radom i dobio orden Medžidije. 5. juna 1865. bi imenovan kajmekamom (prestojnikom) u Stocu, odakle ga 9. septembra 1867. premjestiše u njegovo rodno mjesto. Iste godine dobio je čin pukovnika — istabli amire.

[1]) Njegove biografije bolje i poznatije nalaze se u *„Bošnjaku"* 1893. br. 16, i u *„Nadi"* 1896., str. 97. Samo i te su oskudne. One, na primjer, znaju samo za godinu rogjenja po Hidžretu. Naše podatke za njegovu biografiju imamo iz zvanične kvalifikacione liste, gdje je glavne podatke davao on sam. I sva otstupanja, koja se nalaze u našoj biografiji, imaju svoga razloga u raznim dokumentima.

1869. godine čini on malu pauzu. Postigavši brzo i srećno visoke činove on je sa svojom činovničkom karijerom mogao biti naročito zadovoljan. Da je imao banalne i tupe pretenzije i jedno filistarsko zadovoljstvo mirna, rahat života svojih zemljaka, on je mogao sasvim da se preda neradu i da provodi svoje dane u Ljubuškom potpuno begovski. Ali on ima ipak jedan zdraviji pogled u stvari i osjeća potrebu jednog kulturnijeg života. I što je rijetko bilo u naših ljudi, naročito rijetko u Muslimana, on se diže da pogje malo u svijet, da pozna nešto više i nešto bolje od one sredine, u kojoj se dotad kretao. Te godine on ode u Trst, odatle u Italiju: u Veneciju, Padovu i Veronu, pa onda preko Tirolske i Salcburga u Beč i Peštu. Nekoliko vremena iza toga ode na Krf, u Egipat; odatle u Smirnu, Carigrad, iz Carigrada morem u Varnu, Ruščuk, Bukurešt i onda Dunavom i Savom u Bosnu.

27. septembra 1871. premjestiše ga iz Ljubuškog ponovo u Stolac, u istom činu; odatle poslije tri godine (5. februara 1874.) u Foču. Tu nije bio zadovoljan mjestom i sredinom i nakon sedam nedjelja 30. marta 1874. bude postavljen kajmekamom u Trebinju. Ovdje se naročito sprijateljio s Vukom Vrčevićem, poznatim gjakom Vukovim, austrijskim konzulom, koji ga je uputio u lektiru i koji je prvi razvio u njemu književno interesovanje

U Trebinju je zatekla Mehmed bega Kapetanovića velika hercegovačka buna. Osjećajući svu težinu situacije i odgovornost mjesta na kome je i uvigjajući nemoć turske uprave da zlo popravi, on napusti svoj položaj i ode u Sarajevo. Tu se u isto vrijeme i oženi kćerju Mustaj paše Babića. Ali došavši u Sarajevo Mehmed beg se nije povlačio iz politike, nego je tu jače nego prije i otvorenije nego prije nastojao, da utiče na javni život zemlje. Uspije mu, megju ostalim, da ga 15. aprila 1876. imenovaše članom velike reformne komisije sa Hajdar efendijom na čelu, koja je imala da u zemlji provede velike reforme na osnovu note grofa Andrašija. Kad se ta komisija raspala ne mogavši ništa više da učini za umirenje zemlje, Mehmed begu je dodijeljena druga funkcija: 27. maja 1877. bude imenovan načelnikom grada Sarajeva sa mjesečnom plaćom od 1200 groša. Prirodno je bilo, da će čovjek s tolikim vezama, na tom položaju i sa

živom agitacijom moći lako uspjeti da bude izabran za narodnog poslanika u turski parlamenat, koji se sastao u novembru te godine.

Došavši do tolikih zvanja i funkcija Mehmed beg Kapetanović, koji je važio za vrlo učena čovjeka i bio hvaljen govornik, želio je, da se digne još više. To je sve sad bilo malo za nj. On je imao širih ambicija i držao je, da ima prava da traži za sebe još veće i bolje časti u zemlji, gdje su toliki drugi lošiji od njega zauzimali bolja mjesta i imali vidnije položaje. On je za sebe želio da postane paša i mutesarif. Valija bosanski Mašar paša formalno ga predloži za taj čin, ali ga u isti mah osumnjiči kod Porte i ova odbije njegov predlog. To je, jer je stvar bila jasna, nagnalo Mehmed bega u opoziciju valiji[1]) i što je još gore u opoziciju Porti.

Megju tim odbijanje Mehmed begovo od strane Porte nije bilo bez svog razloga. On je imao izvjesnih veza sa Austrijom (ima mišljenje da je čak bio austrijski čovjek),[2]) opštio je mnogo sa austrijskim konzulima; čak je još kao član turskog parlamenta pogledao na *komšiju*, od koga se samo nadao pomoći. („Odavde ne nadam se nikakvom spašenju“ piše on fra Grgi Martiću iz Carigrada, „ako nam ne bude od *komšije* spasa, to jedino.“)[3]) I oni u Carigradu, kao i valija bosanski, gledali su na nj s mnogo nepovjerenja čujući i sluteći po nešto od toga. Da je u Austriji gledao spasiteljicu[4]) i da je imao veza sa konsulatom čisto političkih potvrgjivao je docnije on sam.

U onom nesregjenom i mrtvom stanju za vrijeme trajanja berlinskog kongresa, kad su Muslimani osjećajući nešto teško u vazduhu počeli da se bune i kad se Hadži Lojo stavio na čelo opozicije, Mehmed beg Kapetanović ima jednu pasivnu ulogu i samo u momentu, kad se zaključivalo da se Austrija bojem dočeka, on je, koliko se zna, dokazivao uzaludnost otpora. On je dobro vidio stvari i znao je situaciju. Ali, kako je o njemu postojalo uvjerenje, da je austrijski čovjek i kako su Muslimani

[1]) J. Koetschet: Aus Bosniens letzter Türkenzeit (Zur Kunde der Balkanhalbinsel 2) str. 72—73.

[2]) Из мемоара протопоп Недељка (брошура), стр. 7.

[3]) Fra Grga Martić: Zapamćenja, Zagreb 1906., str. 106.

[4]) U Arhivi Instituta, u aktu kojim moli austrijsko plemstvo (19. avg. 1880).

stajali potpuno pod fanatičkim uticajem ratobornog Hadži Loje, njegove riječi ostadoše bez utiska. Naprotiv, on svojim ponašanjem izazva toliko protiv sebe sve Muslimane, da je morao da bježi iz Sarajeva. Dugo se nije znalo gdje je, — govorilo se, da je sakriven u nekom selu, da je otišao u Mostar. On je, megju tim, stigao svojoj kući, odatle u Makarsku, pa je onda otišao u Vrgorac generalu Jovanoviću, da ga uvjeri o svojoj lojalnosti i da mu javi, da se Ljubušaci ne će opirati ulasku austrijske vojske.[1]) Sumnje nema, da je on djelovao na Ljubušake, da ne ulaze u uzaludnu i štetnu borbu.

Poslije okupacije Mehmed beg Kapetanović, kao jedan od najlojalnijih elemenata, i preporučen kao takav od generala Jovanovića, ostaje neprestano na površini i zauzimlje vrlo ugledne položaje u zemlji. Pošto se je 1878. kao član deputacije, koja se je imala zahvaliti na okupaciji, vratio iz Beča i Pešte, bude 7. decembra iste godine imenovan članom gradskog vijeća sa 1200 forinti godišnje plaće. 10. aprila 1879. bi odlikovan ordenom željezne krune trećeg stepena. Te iste godine bi ponovo odregjen i poslat u Beč kao član deputacije, koja je imala da čestita srebreni pir caru i carici. 11. avgusta iste godine postao je počasnim vladinim savjetnikom.

11. marta 1879. govorio je dr. Klajić u austrijskoj delegaciji pri raspravi za odobrenje vanrednog kredita za okupaciju Bosne i Hercegovine jedan žestok govor protiv nove uprave u tim zemljama. Tenor toga govora bio je, da je u tim zemljama danas gore stanje nego što je bilo za turske vlade; u rješenju agrarnog pitanja nije se pošlo ni koraka naprijed, i ako se to obećavalo i prema zamašnosti njegovoj moralo početi, — šta više ministar je izjavio, da je odnošaj aga i begova isti kao i onaj izmegju gospodara i kolona u Dalmaciji i da se s toga radi njega nema i ne treba ništa poduzimati. On je opisivao položaj kmetova teškim i crnim bojama: oni su proletari, beskućnici, patnici i čitav hrišćanski elemenat bio je samo raja sa golim životom. Austrijska politika treba sad Muslimane kao konzervativni imućni elemenat, na koji se može osloniti. Samo to je zabluda jedna. Muslimani su samo skršeni osjećajući moć Austrije, ali

[1]) Martin Gjurgjević: Memoari sa Balkana, Sarajevo 1910., str. 172.

su njihova srca ostala otporna, nepromjenjena. „Prave pomirbe sa muhamedanci barem sa ovim koljenom, ne može da bude, jer oni neće nigda nam oprostiti, da smo im vjekovnu prevlast iz ruku oteli i da smo ravnopravnost proglasili izmegju njih i izmegju po njima preziranim Gjaurim. Na muhamedance se nasloniti, to bi značilo podupirati njihove težnje za prevlasti, značilo bi uzdržati njihove povlastice i gnjetenje raje"[1]).

Na taj Klajićev govor izišao je jedan odgovor u staroj bečkoj *„Presi"* (Die Presse 1879. 115. br.) pod naslovom: „Streitschrift eines bosnischen Begs". Taj odgovor napisao je Mehmed beg Kapetanović, a na njemački ga je preveo član redakcije Gjorgje Gjurković, dobar poznavalac Bosne i njenih istaknutijih ličnosti. Članka na njemačkom nisam mogao ovdje dobiti, ali nam se sačuvao Kapetanovićev koncept. Kapetanović prebacuje Klajiću, da nije dobro informisan o Bosni, njegova obavještenja potiču: „iz nekih posebno i jednostrano spletenih peticijah i od nekih buntovnikah". Austrija je prilično uredila Bosnu i Hercegovinu i ne može biti sumnje o koristi njene uprave: nema više krvi, klanja, paljenja sela i varoši „u obće se nalazi veće megju nama novaca i bogatstva neg je ikada bilo". Agrarno pitanje za nj ne postoji: vlasnici zemlje imaju na nju svoje pravo i to im se ne može oteti. Povod ustancima nijesu bile neuregjene agrarne prilike, nego desetine i ovčarine i drugi zulumi osmanlijski, protiv kojih su ustajali i sami Muslimani. Naši odnošaji su isto kao u Dalmaciji, Hrvatskoj, Ugarskoj, samo se tamo ne zovu oni age i kmetovi, nego grofovi, baroni i t. d. Sultan Fatih Mehmed skršio je odmah u Bosni feudalni sistem i ove prilike, što su sad u zemlji, nijesu posljedice feudalizma. U Bosni ima kmetova, koji su bogatiji od aga; materijalne prilike seljaka tu su u opšte bolje nego u Dalmaciji. Muslimani su stari konzervativni elemenat; na njih se vlada može osloniti u svako doba. Sve, što je bilo izmegju vlade i njih, treba i može da se zaboravi.

Mehmed beg Kapetanović ni svojom spremom ni svojim znanjem nije bio dorastao da raspravlja takva pitanja. Njemu nijesu bile jasne mnoge strane tog pitanja, ni mnoga historiska fakta poznata. Tako je, naravno, netačno i oskudno ono, što

[1]) „Obzor" 1879. br. 61.,

govori o feudalnom sistemu, netačan pravni odnošaj naših begova i ugarskih barona u pogledu vlasništva na zemlju, pogrešna postavka o uzrocima ustanaka. Pretjerana je i namjerno uopštena tvrdnja, da ima kmetova, koji su bogatiji od aga; u osnovi je ograničena i nerazborita paralela izmegju bogastva Bosne i Dalmacije. Čitav članak je, u opšte, uzak i jednostran i suviše površan, da bi mogao da ubijedi i pravi utiska.

Na skoro iza toga članka izašao je u istom listu njegov drugi članak „Ein bosnischer Beg wider Stambul".[1]) On se tu obara na pisanje turskih listova o zlom stanju u Bosni i o progonu i šikaniranju Muslimana. Sve što se tamo piše, veli on, neistinito je i potječe od nekoliko prebjeglica, koji su i u Bosni bili kao zli agitatori. Muslimanima je dobro i oni da su zadovoljni, da im u mnogom nije bilo bolje ni za tursko doba. Članak završava riječima „Mi nećemo više nipošto trpiti, da se megju nas kao prije bacaju iskre i potpaljuje vatra. Nas su dosta vodili za nos i onda nas napuštali; mi moramo gledati, da ne vjerujemo ni u što, što nije i da samo ono radimo, što se nama i svima drugima učini kao pravo i čestito".

Mehmed beg Kapetanović bio je ambiciozan, tašt čovjek. Polagao je mnogo na činove, na titule i na počasna zvanja. I kad je toga svega za sad imao dovoljno, on traži nova odlikovanja. 29. Avgusta 1880. predao je molbu, da mu se uzme obzir na porijeklo, činove, koje je dosad imao i na njegovo lojalno osjećanje; to mu je sve trebalo radi toga, da mogne dobiti austrijsko plemstvo, titulu grofa: „da nam se austro-ugarsko viteško plemstvo s naslovom grofa ujedno podijeliti premilostivo udostoji".[2]) Ali ono, što je tražio, nije dobio. Carskom odlukom od 24. avgusta 1883. on je samo dobio pravo na plemićku titulu s dodatkom „od Vitine".

29. marta 1883. imenovan je članom vakufskog povjerenstva; 16. januara članom komisije za prevogjenje zakona i naredaba; 31. maja 1884. članom komisije za izdavanje tapija na šumska zemljišta.

Zaslužuje da se istakne, da je te godine poklonio srpskim

[1]) Die Presse 1879. br. 153,
[2]) U molbi od 10. Sept. 1880.

crkvama u Pritoci kod Bihaća i u Majkić-Japri kod Sanskog Mosta svoja zemljišta, u veličini od 3000 m^2, za gragjenje crkava, odnosno svešteničkih stanova u tim mjestima.

II.

Književno interesovanje razvio je u Mehmed bega Kapetanovića vrijedni i savjesni skupljač narodnih umotvorina i običaja Vukov vučić, Vuk Vrčević. Oni su drugovali u Trebinju duže vremena, slobodno vrijeme provodili su u čitanju, u intimnoj zabavi i nema sumnje, da je Vrčević, koji je u to doba već bio u naponu rada, kušao, da i Kapetanovića dobije za takav posao, da mu ga objasni i da od njega traži pribiranje materijala ili za sebe lično ili za jedan opšti cilj.

Ima jedno vrlo zanimljivo i vrlo važno pismo Vrčevićevo upućeno Mehmed begu, koje bolje nego išta drugo ilustruje njihov odnošaj. Ono glasi:

Od mene rametli konsulbega mojemu eski dostu gospodičiću i odžakoviću Muhamed begu Kapetanoviću selam i pozdrav, a po tome: Visokopoštovani Gospodine, moj nezaboravljeni prijatelju!

Velika ti fala što me se sjeti sa svojim brackim pismom i sa slikom mojega rogjaka Husein kapetana! Sa tvojim pismom opomenu me na sve ono što smo u Trebinju radili i u nevolji jedan drugoga razabirali. Ko bi zaboravio rametli Avdage dućan, sjednice krajem vode, odivu iz Sutorine, kad si joj ti učinio ućum bez da si pogledao na šeriat ni na carski kanun, *čitanje Gundulića i Gorski Vijenac* i lijepi paći din? Zaista, da živim još ovoliko, tebe i tvoju iskrenu ljubav ne bih zaboravio. Krk berićat versum! Što ti odavno nijesam pisao znaš što mi je na glavi bilo u vrijeme ustanka i pri okupaciji. Zahvaljujem Bogu i mome jeziku te iznijeh glavu i pošten obraz iz Trebinja, a ne platih kao jadni mostarski muftia i Murat efendija sa družinom.

Od kad se rastadosmo šta li se nije promijenilo? Ksmet ili „zeman gradi po kotaru kule, zeman gradi zeman razgragjuje“. Milo mi je da si mi zdrav i raspoložen, a da si se rodio čovek nad ljudima znao sam da ćeš sretan i kao otličan i megju hurije odlećeti. Tebi se muka bilo roditi, a za sreću imati u glavi

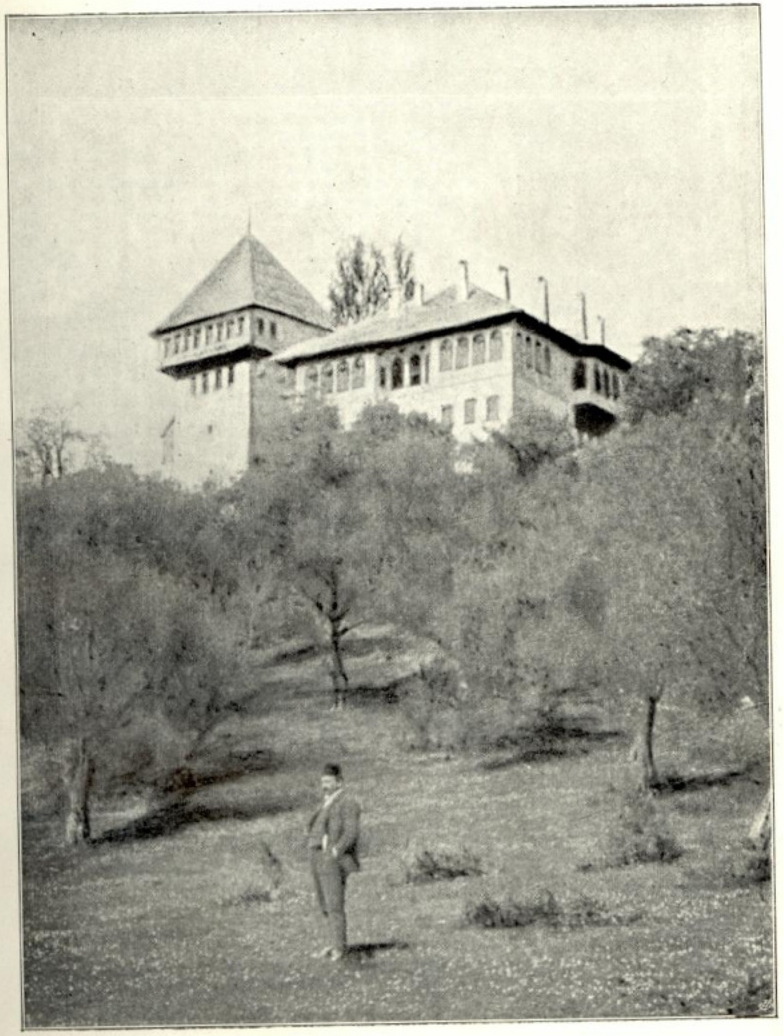

KULA BEGOVA KAPETANOVIĆA U VITINI

ti je bilo žrcalo, a u ruci kormilo. Radujem ti se da te i naša Vlada otlikovala i poznala kao što te ja odavna poznavam i uvažavam.

Od kad sam u tekautu, živim ti kao bubreg u loju i nabavio tri-četiri oke mesa. Otresao sam se politike i diplomacije, gjecu svu najbolje ponamještao, te se držim moje babe, crkve, kašike i rujnog vina. Sve mi je od ramena na više zdravo, ali od ramena na niže u batal. Sva sam zla i muke junački pobjedio a sad se sa najvećim zlom borim, to jest sa starosti. Prošao sam 70 godina, no ipak želja je zaostala i milo mi je pogledat štogod mlado zato što naša poslovica veli „staru vuku treba mlado jagnje“, a ti si me naučio turski: „eski kurt genč kuzi istijur“.

Mene su se dakle vragovi prošli pa i ja njih, a tebe? Goniš li još onu tvoju? Znam da se tvoje anume ne bojiš, ali se spomeni moje pitalice u *Srbadiji*, kad su pitali vuka: „bojiš li se paščadi? — ne ja, ali mi nije milo čuti kad zamnom laju“.

Za danas ovoliko a drugi put više, ako ti želiš da ti pišem piši i ti mene. Oćemo li se ikad više zagrliti? Zaista ako ti k meni ne dogješ ja k tebi nemogu. Ti možeš a konj ti može. Kuća ti je moja, kao i srce, otvorena, psi povezani a vjera do Mitrovadne.

Zbogom moj beže i viteže! Pridrži me u tvojoj dragocjenoj ljubavi i vjeruj mi da jesam do motike sa štovanjem

Trebinje, 18./30. aprila 1881.

tvoj iskreni *Stari Vuk*.

Mehmed beg je naročito od tada zavolio narodne stvari, koje su mu i inače, kako sam veli, bile prirasle za srce. A od tih najviše je volio narodne poslovice, u kojima je vidio „našeg slavnog naroda veliku i jezgrovitu misao, kojom je mogao za vječnu potrebu sam sebi tako kratko, zgodno, lijepo i temeljno pravac stvoriti“. I počeo je da ih skuplja, bilježi, da i druge poziva na taj rad. Početkom 1883. obratio se nekolicini prijatelja, da mu kupe i šalju materijala, da ga pomognu u izdanju *Narodnog blaga* svojim zbirkama.

Odziv je bio dobar sa svih strana. Prijatelji su mu kupili i slali poslovice u velikom broju, a oni, koji to nijesu mogli, gledali su da ga obodre u njegovom nastojanju. Tako mu, megju ostalim, piše i fra Grgo Martić: „Tvoja je odluka krasna i za

budućnost veleznamenita, ter ti se radujem i čestitam poduzetak želeći da s njime uspješiš i podigneš književni bajrak prvi megju svojom po vjeri braćom a po krvi našom da uzmu pravac i upute se u tomu radu onom stazom koja je prava i koja će jim budućnost prosvjete održati".

Taj interes za poslovice i važnost, koju je on polagao na njih u vaspitnom pogledu, vidi se jasno u njegovom anonimno izašlom djelu: „Risalei ahlak. Pouka o lijepom i ružnom ponašanju. U Sarajevu 1883." Ta stvar nije originalna, nego je ragjena prema nekom turskom originalu („po turskom") i čista je pouka o pobožnosti, o štovanju, o laži, dvoličnosti oholosti, skitnji i svima vrlinama i svima porocima u opšte. Pouke te suve su, suviše direktne i mnogo oskudne, definicije vrlina i poroka nepotpune, nezgodno popularisane. („Zavidnost je, kada koga mrzi, što drugi ima bud lijepu odjeću ili drugih krasnih stvari, ili višje kakvo dostojanstvo obnaša od njega, pa želi da onaj to izgubi"; kako je, na primjer, skroz pogrešna definicija o kleveti: „I pamet i vjera uči te, da se čovjeku ne pristoji o drugom iza njegovih legja govoriti ružnih stvari, kojih mu ne možeš u lice reći, a da ga ne uvrijediš". To je samo *ogovaranje; kleveta* je drugi i gori porok). Ali ono, što je za Kapetanovića pri tom najzanimljivije to je, da je on iza svakog poučnog stava dodao po koju narodnu poslovicu, koja u najviše slučajeva više kaže, nego čitav stav.[1])

U tom vremenu, dok je skupljao i sregjivao svoju zbirku narodnih poslovica, izašla je jedna anonimna brošura u Lajpzigu: „Die Gegenwart und nächste Zukunft Bosniens", a u „Obzoru" 1886. god. br. 12—14 kratki izvodi iz nje. Brošura ta ima, u glavnom, one iste nazore, koje i spomenuti govor Klajićev: Muslimani su neprijatelji monarhije, anacionalni su, neradini, žive o tugjoj muci i vlada ne bi nikako trebala, da ih štiti i sprječava u iseljavanju. Pravoslavni imaju velikih mana i jedini su katolici, na koje se uprava može i mora osloniti, naravno uz prvi uslov, da Kalaj prestane s magjarizacijom u zemlji.

Mehmed beg Kapetanović osjetio je potrebu, da odgovori na taj napad i da uzme u obranu svoj muslimanski elemenat.

[1]) Zanimljivo je, da je on i u privatnom životu mnogo upotrebljavao u svakoj prilici narodne poslovice i anegdote. „Босанска Вила" 1910. стр. 221.

Iste godine (1886.) napisao je on knjižicu: „Što misle muhamedanci u Bosni". Počevši s Mažuranićevim stihovima: „Proklet bio tko cić vire na svojega reži brata" on piscu brošure prebacuje netoleranciju, tjesnogrudost, vjerski fanatizam. Muslimani su se pomirili s novim stanjem u zemlji, oni su prema odredbi Korana „podložni i vjerni budite Bogu, svecu i starijemu od sebe" t. j. vladaru, upućeni vjerom na lojalnost. Oni nijesu takvi samo u Bosni: u Bugarskoj su u zadnjem ratu sa Srbima pokazali svoju odanost; Muslimani su i inače vjerni podanici u Rusiji, Alžiru pa i u Indiji. Oni se ne nadaju povratku turske uprave u ove zemlje; poznato je, što je god Turska zadnjih dvjesta godina izgubila, da nije više nikad dobila. Bošnjaci su svi dobri Muslimani, bolji čak od onih u Arabiji, ali se za to ipak ne odriču svoje narodnosti. Oni pamte netrpeljivost Osmanlija, sjećaju se oštrine Omer pašine i drže, da su ih gjeneral Filipović i Jovanović sto puta više štedili. Muslimani su begovi, posjednici, vlastela, elemenat tradicija i konzervatizma i prema tom najzgodniji, da budu oslon vlasti. Inače sloga je opšta najbolji temelj, a ravnopravnost najači oslon. Muslimani nijesu bili isključivi, poznata je stvar da su oni priznavali i tugje vjere i da im nijesu priječili razvoja. Muslimani su, dalje, radin elemenat, njeguju razne zanate i umjetnosti; dobri su trgovci, solidni; oni, što žive od kmetova, žive od svojih starih, naslijegjenih imanja. Oni će kušati, da se i dalje razviju, a više svega polagaće od sad na školu, na široko prosvjećivanje. On, najzad, priznaje mnogo i ministru Kalaju, koji je „svojom energičnom upravom" učinio dosta za Bosnu i Hercegovinu.

Odgovor ovaj bio je, možda, potreban; u njemu je kazano mnogo istine i sa naglaskom se odgovaralo na neopravdane, denuncijatske i prozelitske napadaje, kakvih je na nas bilo više. Kapetanović je odgovorio na njih načinom, koji nije daleko od popularne primitivnosti, ali s izvjesnim razlozima, koji su tačni. Naravno, to u mnogom nije bilo teško s toga, što mu se protivnik stavio na jedno očigledno i hotimično krivo stanovište i što je govorio stvari, protiv kojih se buni zdrav razum i najelementarniji principi pravednosti. Samo se Kapetanovićevu odgovoru ima da zamjeri ovo: suviše je podanački, suviše neiskren. Muslimani, to je poznata stvar i nije nikakav grijeh, osjećaju za

Tursku i to mnogo više, nego što je poznato. Oni su se dizali protiv sultana, pamte Omer pašu, ali su ipak bili oduševljeni podanici i vjerni sultanu do zadnjeg časa, njima je, ipak, sve tursko blisko i sve do zadnjih dana oni su uzimali živa učešća u turskim stvarima. Još 1907 i 1908. slavili su rogjendan sultanov još tada išle su naše deputacije u Carigrad. Drugo je, što je primjer gjenerala Filipovića, jednog grubog i silnog vojnika, najmanje zgodan, da se pokaže kao bolji od Omer paše. To je bila samo jedna hiperlojalna primjedba. Ima, dalje, i ona netačnost: da se Muslimani osjećaju kao narodnost.

Odgovor ovaj imao je neobična uspjeha. Dugo vremena donosila je „*Bosnische Post*“ izjave mnogih uglednih Muslimana, kao Mustaj bega Begtaševića, Širbega Širbegovića, Rustan bega Alibegovića, Muhamed bega Alajbegovića, Mehmed Alibega Pašića, bega Teskeredžića, Salih bega Kopčića, Sali bega Uzeirbegovića, Ibrahim bega Bašagića i t. d., koji su se solidarisali s njim i izjavljivali mu javnu zahvalnost, što se stavio na branik Muslimana. To je obratilo na se pažnju i ministra Kalaja i donijelo mu njegovu zahvalnost. Brošura je izišla odmah i na njemačkom, najprije u „*Bosnische Post*“, pa odatle zasebno. Prijevod nije mnogo dobar; u glavnom je doslovan. Izostavljeni su ipak češće po neki epiteti i po neke za sadržaj neznatne rečenice (na pr. „pa koja valjati bude, moglo bi biti da bude izidanim kamenom u zgradu budućnosti naše domovine“; „ako ga tko bude slušati htjeo“; „a to je prva stvar u kuranu“; izostavljeni su, dalje, iz originala na str. 4. redovi 19—20; na str. 8. redovi 8—9; na str. 13.: 12—13, 29; na str. 14: 7, 28—29; na str. 15.: 14—15; na str. 17.: 31; na str. 18.: 9, 13—14, na str. 19.: 16—17; 23; na str. 22.: 2—3, 19, 23—25, 29; na str. 23.: 8 (kvari smisao), 13—14, 28—30). Mjesta, koja su shvaćena loše i prevedena loše nijesu rijetka. Tako, na primjer, pri nabrajanju bosanskih velikaša, koje je Omer paša prognao u Malu Aziju on je od *Tuzle* imena (*Tuzlo, e*) pravio pridjev (der Tuzlaer Adel), od Šerifije i Ali paše Stočevića načinio je Šerifiju Stoćevića. „Bolje nas je požalio i poštedio“ (gjen. Filipović i Jovanović) krivo je prevedeno „besser und lieber war uns“. Rečenica: „za koje ne vidimo potrebe *preporučivat joj se* kao pisac brošure“ netačno je izražena: „und wir erachten

es nicht für notwendig, ihr irgend etwas, wie der Verfasser der Broschüre, besonders anzuempfehlen“. Netačno je, dalje, prevedena i ova rečenica: „I kod Boga i kod suda u tri stvari smo svi jednaki: mal (imetak), džan (duša), érz (obraz, poštenje)“ — „Bei Gott und bei jedem Richter werden wir in drei Sachen ohne Rücksicht gleich behandelt. Man sieht nicht: auf Vermögen, Glauben, Stand“. Dalje: „preko 150 kuća svojih sela i kmetova“ „von mehr als 150 Häusern auf seinen Čifluks“. To nijesu još svi slučajevi, ali su dovoljni da pokažu kako prijevod ima i većih pogrešaka.

Godinu dana poslije toga (1887.) izišlo je njegovo *Narodno Blago,* zbirka poslovica, anegdota i nekih popularnijih pjesama. On je bio srećan, što je na taj način ušao u književnost. („Ja baš lijepo i dobro znadem, veli on u predgovoru, da ja nijesam došao do toga, da bih mogao Bog zna što znamenito napisati i izdati, ali je i moja želja: da se samo na književnom polju nagjem“), a publika je bila zadovoljna, da je dobila jednu novu zbirku korisnog i lijepog materijala i to skupljenog prvi put od jednog Muslimana, iz redova jednog velikog dijela našeg elementa, koji je dosad bio potpuno pasivan u našoj književnosti. Odziv je bio neobičan. „Književna Smotra“ (br. 8.) donese, da je ova zbirka „lijep prinesak“ našoj narodnoj književnosti i da se „pisac pokazuje posve doraslim za taj posao“. „Босанска Вила“ (br. 1. od 1888.) donese od blagoglagoljivog Vida Vuletića neku vrstu prikaza, u kom se veli: „свакако, што је урадио врли Мехмед бег добро је урадио на дику рода и племена“. U „Viencu“, (br. 33.—34.) je Franjo Kuhač napisao duži prikaz: u njemu su ove riječi: „Svrha koju je htio Kapetanović s ovom knjigom postići, plemenita je, a namisao, da se svi slože u miran rad, sretna je za narod i za znanost“. „Glas Hercegovca“ (br. 26.) veli: „Knjiga je izragjena krasno: te je uprav izašla u prikladno doba kad no književnici, zanimajući se ovom strukom traže narodno blago koje je pod tim zastorom bilo zakopano u narodu“. Simpatično je pisana ocjena i u Grlovićevoj „Smotri“ (br. VI.) i jedna bilješka u „Стражилову“ (бр. 26.).

Osim toga bilo je i pismenih čestitaka. Sarajevska „Просвјета“ (бр. 43.) donijela je pismo patrijarha Angjelića, u kom se megju ostalim veli: „Прибрано бо и у ред приведено у

књизи јесте у истини благо по народ". Štrosmajer je otkupio 25 komada knjiga, ministar Kalaj mu je pisao: „Knjiga ova ne sadržaje jedino lijepo blago, koje se u poslovicama i pjesmama u bosanskog naroda nalazi, već je ta knjiga i blago za čitavu državu našu". Miroslav Alačević kliče: „Fala velikome Alahu kada se i moj prijatelj Mehmed pojavio na književnome polju i pojavio tako dično i častno da prokrči stazu ostaloj braći slavenskim poturicam". I osim toga još ih vrlo mnogo sa raznih strana.

Ali ta sva hvala više je išla pojavi knjige, nego knjizi samoj. Jer ova ima svojih velikih, svojih osnovnih mana i ono, što je u njojzi dobro, to je samo novi materijal. Mehmed beg Kapetanović bio je nevješt i vrlo komodan skupljač. On, prije svega, nije znao šta sve ima da ugje u ovaku zbirku: on je u nju unio osim našeg narodnog blaga i prijevode arapskih i turskih poslovica, koje su tu došle „samo za pokus", odnosno po njegovom mišljenju „jer nije ružno kada se svakojakog cvijeća u domaćoj bašči nalazi". I donoseći to svakojako cvijeće u domaću bašču on je iznio četiri narodne pjesme, nekoliko poslovica u desetercu, prispodobnice (samo je tih stvari bilo i u prvom dijelu, u tekstu poslovica); pjesmu Jusuf bega Čengića *Abdija; Duvanjski arzuhal;* Jusuf bega Filipovića *Poziv na nauk.* Kad je on imao toliku volju za presagjivanjem i raznovrsnošću, onda je trebao da čitavoj knjizi da drugi oblik i drugi tip, onda je mogao da je nazove, kao naši stariji pisci, *Kita cvića razlikoga* ili još bolje *Nek je svašta,* a ne *Narodno Blago.*

On se, dalje, nije ni malo brinuo da vidi: koje su mu poslovice nove, a koje ne, koje su već poznate i saopštene, a koje su neobjavljene ili zanimljive kao varijante. Da je bar uzeo Vukovu zbirku, da je sravni sa svojom, tu, koja je najpoznatija i najzgodnija! On, mjesto toga, orijentalski komodan, nalazi ovu rečenicu kao izvinu: „čini mi se da je veći jazuk jednu izpustiti nego i pet puta istu jednu upisati, jer su kazale stare babe: „Od viška glava ne boli". A da je to učinio on bi našao, da bi njegova zbirka imala biti za polovicu manja i da se u Vukovoj zbirci — da ostanemo samo pri njoj — nalaze ove njegove poslovice:

A: 5, 11, 13, 16, 17, 19, 20, 26, 27, 32, 35, 37, 41, 42, 47, 48, 49, 53, 54, 61, 69, 70, 76, 77, 81. **B:** 1, 9, 20, 22, 23, 29, 30, 31, 36, 41, 46, 47, 48, 57, 59, 62, 63, 70, 76, 80, 84, 85, 86, 100, 103, 104, 107, 108, 116, 117, 120, 124, 125, 129, 131, 136, 139, 142, 146, 147, 150, 151, 152, 159, 162, 166, 169, 174, 179, 181, 186, 189, 190, 196, 204, 219, 226. **C:** 1, 9, 11, 13, 22, 30. **Č:** 4, 6, 8, 11, 18, 23, 28, 37, 48, 58. **D:** 14, 15, 17, 22, 24, 30, 34, 42, 49, 53, 55, 56, 83, 88, 103, 104, 106, 115, 116, 119, 125, 127, 131, 135, 143, 150, 153, 155, 157, 169, 182, 196, 197, 199, 200, 201, 202, 203, 207, 208, 209, 218, 219, 222, 223, 225, 231. **G:** 1, 6, 22, 23, 31, 43, 52, 59, 61, 62, 66, 68, 76, 80, 82, 90, 92, 99, 102, 109, 110, 114, 126, 127, 130, 131, 132, 135, 137, 141, 144, 145, 152. **H:** 21, 26, 30, 31, 37. **I:** 7, 12, 13, 16, 19, 21, 22, 27, 41, 47, 67, 87, 102, 104, 106, 107, 112, 114, 116, 118, 120, 121, 125, 126. **J:** 3, 13, 18, 37, 38, 48, 50, 53, 54, 55, 57, 58, 60, 73, 91. **K:** 2, 4, 6, 7, 11, 14, 19, 26, 28, 38, 47, 49, 68, 75, 76, 84, 85, 90, 91, 93, 94, 99, 116, 129, 130, 141, 146, 148, 149, 151, 152, 153, 154, 165, 170, 174, 176, 189, 190, 192, 194, 195, 201, 206, 208, 213, 219, 221, 226, 227, 228, 229, 236, 239, 240, 247, 248, 251. **L:** 2, 11, 16, 20, 23, 32, 33, 35, 36, 42, 49, 55, 61, 66, 68, 80, 84, 87, 106, 119, 123, 125, 126, 129. **M:** 2, 10, 11, 12, 18, 35, 44, 53, 57, 67, 68, 73, 75, 77, 78, 84, 87, 88, 106, 110, 122, 128, 135, 143, 148. **N:** 6, 7, 10, 20, 21, 24, 33, 37, 38, 48, 50, 54, 55, 56, 60, 66, 67, 79, 86, 90, 94, 98, 100, 103, 106, 108, 112, 119, 131, 136, 139, 143, 149, 164, 170, 175, 177, 182, 185, 188, 189, 199, 200, 208, 209, 216, 234, 235, 239, 241, 247, 248, 252, 269, 280, 292, 314, 318, 327, 331, 340, 361, 369, 376, 377, 398, 399, 403, 405, 410, 417, 418, 419, 422, 431, 435, 436, 444, 448, 457, 458, 460, 461, 462, 463, 476, 494, 498, 501, 504, 512, 513, 524, 529, 531, 541, 545, 547, 552, 561, 571. **O:** 2, 3, 10, 18, 25, 26, 39, 47, 50, 52, 59, 60, 62, 72, 74, 80, 83, 86, 102, 106, 124, 142, 144, 153, 156, 164, 165, 174, 175. **P:** 1, 19, 20, 42, 43, 48, 52, 53, 54, 56, 58, 75, 78, 79, 84, 87, 91, 92, 93, 105, 107, 109, 118, 120, 121, 124, 126, 127, 128, 131, 137, 139, 144, 151, 156, 157, 158, 160, 163, 165, 166, 176, 180, 182, 183, 186, 187, 189, 196, 204, 208, 213, 221, 231, 234, 241, 244, 252, 254. **R:** 1, 2, 3, 13, 20, 27, 30, 31, 34, 36, 42, 43, 45, 47, 56, 57, 66, 69, 72, 73, 74, 77. **S:** 8, 11, 13, 15, 16, 27, 31, 32, 35, 38, 40, 45, 47, 60, 63, 65, 74, 75,

80, 83, 85, 91, 109, 120, 124, 129, 143, 149, 156, 173, 174, 177 181, 186, 193, 203, 207, 208, 216, 218, 219, 224, 226, 237, 242 250, 255, 267, 269, 277, 283, 285, 289, 296, 303, 304. **Š:** 4, 7 8, 15, 17, 20, 32, 35, 37, 42, 49, 50, 51, 56, 57, 61, 69, 77, 79 85, 86, 113, 114, 115, 117, 120, 126, 132. **T:** 1, 7, 11, 20, 24, 33 34, 44, 47, 48, 65, 75, 77, 84, 88, 91, 94, 96, 105, 107, 120, 129 131, 134, 135, 140, 145, 147, 155, 166, 168, 174, 188, 190, 202 205, 213, 220, 221, 223, 230, 231, 232, 234, 238, 240, 247, 264 269, 271, 272, 273, 283, 284, 286, 287, 297, 299, 300, 302, 312 316, 333, 328, 329, 335, 360, 362, 363, 364. **U:** 1, 6, 10, 16, 28 34, 43, 55, 59, 62, 66, 67, 71, 86, 88, 101, 107, 112, 113, 121, 122 138, 142, 152, 159, 165, 171. **V:** 18, 19, 34, 36, 43, 51, 53, 54 58, 74, 78, 82, 84, 94, 95, 96, 100, 102. **Z:** 2, 10, 18, 34, 42, 68 69, 73, 79, 84, 86, 88, 90, 93, 102, 110, 113, 114, 117, 120, 122 128, 134, 135, 137, 141, 147, 152. **Ž:** 5, 17, 21, 22, 29, 37, 39 **Dod.**: 2, 3, 4, 16, 21, 26, 27, 29, 33, 39, 49, 50, 60, 65, 72, 73 74, 84, 85, 87, 91, 93, 118, 127, 131, 142, 143, 144, 146, 148 151, 153, 159, 170, 172, 176, 180, 190, 194, 196, 203, 207, 212 213, 220, 227, 232, 233, 234, 241, 242, 245, 246, 247, 253, 258 268, 272, 273, 275, 280.

On je, osim toga, ponavljao i sam sebe. U njegovoj zbirc ima velik broj dva put saopštenih poslovica: **A** 8—9; 11—16 36—37; **B**: 31—46; **Č**: 48—51; **B**: 95— **C**: 2—3; **J**: 22—23 **K**: 14—19; **N**: 44—64; 361—379; 365—395; **O**: 2—106; **P**: 75- **R**: 77; **N**: 403— **R**: 10; **R**: 72—73; **N**: 292— **S**: 186; S 203—250; **B**: 84 — **S**: 235; **Š**: 16—30; 68—94; **T**: 88—126 234—247; 267—275; **V**: 24—40; **N**: 453 — **V**: 82; **V**: 78 — **Z**: 34 **U**: 18 — **Z**: 70; **Z**: 2—110, 145—146 i t. d. On je dodao n str. 347—377 naročito „Narodne popjevke kao neke poslovic u stihovima". Od tih su gotovo sve štampane megju običnin poslovicama: 1. — **A** 40, **B** 14, 15 — **B** 42, 19 — **B** 172 23 — **B** 183, 24 — **B** 181, 25 — **B** — 182, 26 — **B** 184 29 — **B** 205, 30 — **B** 223, 31 — **B** 226, 33 — **C** 20, 36 — (12, 39 — **Č** 10, 41 — **Č** 28, 43 — **D** 21, 44 — **D** 31, 48 - **D** 44, 50 — **D** 59 i t. d. Sve su te poslovice, koje smo navel štampane i ranije isto u stihu.

Ali, ono što je pri tom još gore, mnoge Kapetanovićev poslovice, koje je zabilježio poslije Vuka, gore su od Vukovih

nepotpunije od njegovih i prema tom još dvaput nepotrebnije. Na primjer u Vuka: „Да падну кускуни с неба Вујану би се о врату објесили", a u Kapetanovića: „Da s neba samar padne, meni bi se kuskuni o vratu objesili". Vuk: „Да је мене ћело добро бити, не би Лазо на Косову погинуо", Kapetanović: „Da je sreća na Kosovu bila, ni car Lazar ne bi poginuo"; Kapetanović je unio jednu besmislenu poslovicu: „Dva lava u jednom gnijezdu bit ne mogu" za ideju, koja je u Vukovom primjeru: „Два ата на једним јаслима не могу бити" mnogo jasnija.

Kapetanović je, dalje, u naše poslovice unosio turske i arapske, na njihovom jeziku: **Dod.**: 9, 42, 104, 114 i kao prijevod u tekstu naših poslovica: **N**: 296, **O**: 20, **P**: 72, **T**: 130, **Dod.**: 12, 38, 40, 107, 109, 115, 122, 123, 126, 136, 178, 179, 186, 202, 214, 221, 235, 237, 262, 265, 266, 276, 277, 279. Nije, dakle, u svojim principima izdavanja narodnih poslovica bio ni malo izmakao Jovanu Muškatiroviću, koji je taj posao radio prije sto godina.

On je, osim toga, navodio megju narodnim poslovicama citate iz raznih pisaca, koje je čitao: iz Gundulića: **O**: 122, 161, **T**: 122, **U**: 72, **R**: 15; iz Njeguša: **J**: 131: **Lj**: 141, **B**: 209, **C**: 19, **D**: 45, **O**: 145, 169, **V**: 37. Od njih dvojice, koje je čitao nekad s Vrčevićem, uzimao je najviše. Od Njeguša neke stvari i po dvaput: Nar. popj. 34, 49, 198, 307. Citira još iz Mažuranića: **O**: 149. **P**: 205; iz Preradovića **D**: 168, **Dod.**: 138; iz Kačića: **N**: 493; iz Šenoe: **T**: 120; iz Stojanovića: **T**: 58; čak i iz Radovana: **S**: 212; iz A. Ivanovića: **Dod.**: 94, 145; iz Folnegovića **T**: 63. A što je pri tom najzanimljivije: on sve te citate donosi po sjećanju. Stihove iz „*Gorskog Vijenca*" 207—214 on citira ovako:

Velikaši proklete im duše,
na komade razdrobiše carstvo,
počeše se krvnički goniti;
jedan drugom vadit oči crne;
velikaši crne kukavice,
postadoše rodu izdajice.

ili Mažuranićeve:

Proklet bio tko *rad* vjere
na svojega reži brata.

Kapetanović nije bio sa svim na čisto ni s tim, šta su to narodne poslovice. Jer samo nerazumijevanjem toga ja mogu da protumačim, da je on megju poslovice, čija je glavna karakteristika gnomistički aforizam, unosio i ovake stvari:

Ili grmi il se zemlja trese
Il pucaju na Zadru topovi
Il se ori Velebit u more.

Ili:

Kad djevojci duvak podignuo
Sinu lice kao žarko sunce
A gr'oce kao mjesečina.

Ili:

Nije l' majka rodila junaka
Ja l' sestrica brata odgojila,
Da izigje na mejdan junački
Od Novoga Cmiljanić Ilije.

Ili čitavu jednu pjesmicu od 13 stihova, **Dod.** 111. Naravno, da mu je na ovaj način, miješanjem tugjih stvari, saopštavanjem već saopštenih, unošenjem nepotrebnih, ponavljanjem istih, bilo lako moguće sastaviti nešto preko četiri hiljade brojeva i prestavljati tako mnogom nerazumnom „ein imponierendes Stück jahrelanger unverdrossener Arbeit“[1]).

Komentar, koji je Kapetanović često davao svojim poslovicama, nije kao što treba. Dobro je bilo, što je, kao i Vuk, uz poslovice često davao i priče, iz kojih su one postale i uopštile se, ali je bilo sasvim nepotrebno i suvišno donositi ovaka tumačenja: „Turčin dolazi od Turk, jedno posebno i glasovito pleme koje je došlo iz Male Azije u Jevropu, pa drmnulo do pod Beč“ ili u drugom rodu: „Mnogi pripovijedaju, da je ovu poslovicu mnogo upotrebljavao i njome se služio glasoviti ban Jelačić, te zato da njemu pripada“ ili ovo tumačenje: „Megju narodom se priča, kako se od svakoga zla uteći, ukloniti i manuti može, a od zle ćudi nikada spasa nejmade“' Kakva je smisla imalo uz poslovicu: „Nema bolje sreće od dobre žene“

[1]) H. Renner: Durch Bosnien und die Hercegovina, Berlin 1897. str. 68.

donositi i ovu primjedbu: „Ja kažem, bar da jošte rečeno i lijepe i zgodne“? Šta je trebalo u dva maha pisati čitave traktate o Bogumilima i pozivati se pri tom i na Andriju Kačića i Vjekoslava Klajića, kad je mogao sve, što je o tom imalo da se kaže pri tumačenju poslovica, kazati u nekolika reda? Ili šta je trebala u **P** 6 ona priča o Bizmarku?

Najposlije ni s formalne strane nije zbirka kao što treba. Kad se odlučio, da sve poslovice poregja alfabetskim redom, onda je morao da to regjanje provede pravilno, a ne da ih ispremeće onako nemarno, kao što je on činio gotovo u svakoj partiji. Kod **M,** da navedemo samo nekolika primjera, trebale su poslovice 88—91 doći pred broj 46; 24—37 pred 4; 108 pred 104; kod **N** 180—183 imale bi doći tek iza 215; 241—256 iza 211; 319—320 iza 334; kod **O** 56 pred 23; kod **R** 48—49 iza 61; kod **U** 121—127 pred 96; kod **V** 98—103 pred 70. Ne znam, dalje, zašto mu je trebalo da debelim, krupnim slovima mimo sve druge poslovice štampa ovu:

Tko uzme Sarajku,
Zaboravi i oca i majku.

Ali ono, što je najčudnije u svemu to je, da ni jezik Mehmed bega Kapetanovića ne vrijedi mnogo. Jedna pohvala Štrosmajerova, pisana 3. novembra 1883., kad je izišlo djelce „Risalei ahlak“, „jezik Vam je tako liep, da nemože biti liepši“ ne znači gotovo ništa. Jer jezik, u kom se nalaze ovi oblici: *koj* (Ris. ahl. str. 5), *med* za *megju*, inter (Ris. ahl. 7), *prianjati* (ibid.), *ozlovoljuju* (Ris. ahl. 11), *višje* (Ris. ahl. 13), *poslijednjem* (Što misle muhamedanci, str. 5), *pogriješno* (ibid.); *živu* za *žive* (Š. m. M. 6), *vrijedniji* a *vjeka* (Š. m. M. 8), *lijepše je*, *lijepši je* (Nar. Blago L 96, 97, 98, 99, 100), *ljeva* kiša (L 106), *cijepodlačiti* (N 273), *vrijemena* (R 6), *dijeca* (S 81), *tkaje* (T 219), *najgorja* (U 54), *u rastumačenju* (Nar. Bl. 8), *nalazeća se* (ibid.), *s njim služi* (Nar. Bl. 9), nom. sing. *kćer* (Č 5 tum.), *vole* mj. *volove* (D 124), *težjeg* (O 44) i ovake rečenice: „*da* u jednom vremenu dva posla obavljat se *ne mogu*“ (G 106 tum.), „je dar, na *kom se* nemože dosta *hvaliti*“ (Ris. ahl. 4), „*makar mu se je* otac trudio i mučio za njega“ (Ris. ahl. 5), „Omer paša, koji je od sultana u Bosnu *za uvest* tanzimat 1849. godine opremljen bio“ (Š. m. M. 8), „*Našao*

si crkvu u kojoj se Bog moli (N 98) sve je manje, nego jezik koji „nemože biti ljepši!"[1])

Spomenućemo, najzad, da mu i u *Prispodobnicama* ima velik broj onih, koje su, po Vukovom načinu, štampane ranije u tekstu poslovica. To su sve ove: 1, 3—34, 37—44, 46—47, 49—54, 56—60, 62—69, 71—77, 79—84, 86—101, 103—104, 106—118, 120—143, 146—151, 154—159, 161—171, 173—199, 201—217, 220—224, 226—228, 230—248, 250—252, 254—278, 280—284, 286—291, 293—306, 308—323, 325—332, 334—344, 346, 348—372 374—375, 378, 381—385, 389, 392—416. Isti je slučaj i sa *Protivnim prispodobnicama*: 1—16, 18—41, 43. *Debele poslovice,* kojih je u rukopisu preko pedeset, nije unio sve u knjigu, ali ih ipak ima mnogo.

Abdija je vrlo popularna pjesma Fočaka Jusuf bega Čengića, spjevana 1866. godine.[2]) To su stihovani savjeti njegovom sinovcu Avdiji, savjeti prosti i obični, ni malo pjesnički, kazani u jednom oporom stihu i u jednom pola srpskom, a pola turskom jeziku. Evo jednog karakterističnog primjera:

Nemoj biti binamaz
Vaktom hajde na namaz
Bogu čini sve nijaz
Dosta traži Abdija.

Duvanjski arzuhal je stihovana molba, koju je 1806. godine poslao neki aga iz Duvna (iz Županjca) veziru u Travnik, da ga premjesti s četom odatle.[3]) I ona je u jeziku pola srpskom pola turskom

[1]) Nijesam ovdje računao one pogreške, koje se nalaze štampane, ali nijesu u rukopisu. Na str. 27. Nar. Bl. ima: kada čovjek *umrije* kod kuće, u rkp. je *umre*; M 135 ima: u *plijetkoj* vodi, u rkp. je: u *plitkoj*. Neko mu je u korekturi ispravljao pogreške iz rukopisa. U I 17 on ima u rkp. *poćme*, a štampano je *počne*; u I 18 u rkp.: jaki kao medvjed, štampano: jak kao medvjed; u rkp. Fukara *kratkije* rukava, štamp.: Fukara kratkih rukava. U primj.: „da ne može lasno zaspati misleći na svoju dragu" u rkp. je bilo: na svoj ideal. U rkp.: Čengijiće, štamp.: Čengića. Rukopis mu je prepisao neko drugi, a on ga je popravio. Zanimljivo je, da je u *nema* svuda umetao onaj karakteristični glas i koji se u nas u toj riječi čuje, pišući ga sa j: *nejma*.

[2]) F. S. Krauss: Slavische Volkforschungen. Leipzig 1908. str. 19 ff. nije tačan govoreći o *Avdiji*.

[3]) Prije ga je objavio u dvije varijante Otto Blau: Bosnisch-türkische Sprachdenkmäler. Leipzig 1868. str. 124—144.

u istom metru (sedmerac), sasvim prozaična, suva; jedna prosta ustihovljena tužba, koja je inače puna drastike, kao:

U dan uši tučemo
Obnoć sjeno vučemo
Opanke ne svučemo
Do sabaha gospodo.

Nepjesnički je isto i „Poziv Jusuf bega Filipovića na nauk", sa strašno sakatom rimom, sa vrlo praznim i vrlo običnim mislima, koje su se mogle mnogo bolje razviti u kom prozaičnom proglasu ili knjižici.

Narodno Blago, prema tom, ima neoprostivih mana: izdavano je nekritički, nesistematski, pisano je slabim jezikom i često puta komentarisano naivnim izlaganjima. Mehmed beg Kapetanović bio je laik i njegova se nevještina opaža u svakoj prilici. Ono, što je u Narodnom Blagu dobro i što je od vrijednosti, to je novi materijal, koji se u njemu nalazi, i to novi materijal u poslovicama i pričama. Zbog njega samo ta knjiga ima svoga značaja i svoga naučnog interesa.

1888. godine izdao je Kapetanović tu knjigu ćirilicom. Ističe, da mu je to naročito milo s toga, „што је испуњена жеља и браће Срба". To izdanje nije prosto preštampavanje prvog. On je u njemu donio još nekoliko novih poslovica, kao drugi dodatak starima. Ali megju njima nalazi se i opet onih, koje su ranije objavljene: **А** 4 — **A** 25, **Б** 11 — **B** 159, **В** 1 — **V** 1, **U** 7 — **J** 50, **J** 4 — **J** 14, **К** 30, **Т** — 200, **К** 37 — **K** 252, **Н** 9 — **N** 239, **Н** 16 — **N** 485, **Н** 18 — **N** 482, **Н** 21 — **N** 481, **Н** 22 — **N** 508, **О** 3 — **O** 74, **О** 6 — **O** 26, **О** 7 — **O** 59, **П** 16 — **P** 244, **П** 18 — **П** 191 (s pričom), **С** 10 — **С** 236. Ima, dalje, i opet poslovica, koje su prije saopštene u Vukovoj zbirci: **Б** 7, 8, 11, 13, 16, 19, 20; **В** 3, 4, 6; **Г** 6, 9; **Д** 1, 2, 4, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 21; **Ђ** 2; **Ж** 1; **З** 4; **И** 3, 4, 5, 6; **К** 5, 10, 12, 16, 20, 25, 35, 36; **Л** 3, 5; **М** 3, 10, 11, 12; **Н** 2, 9, 11, 13, 14, 15, 17, 22; **О** 3, 4, 5, 6, 7, 12; **П** 2, 9, 16; **С** 12, 22; **Т** 4, 6, 8; **Ч** 1; **Ш** 2, 3, 4. Inače u ranijim poslovicama činjene su neke ispravke: ispravljene su mnoge jezične pogreške i izostavljeni su svi citati od raznih pjesnika osim Njeguševa u **Љ** 24 i Kačićeva **Н** 493. Ali su za to ipak ostavljeni svi prijevodi arapskih i turskih poslovica osim **Dod.** 109, 202. Iz zbirke je sad, u opšte, izostavio ove

poslovice: **D** 135, 235, **K** 133, **L** 20, 74, 122, **T** 275, 289, **Do**
98, 218, a izmijenjene su u sadržaju: **Б** 62, 205, **E** 5, **Ж** 12,
20, **J** 36, **M** 123, **H** 389, **П** 184, **У** 95. Naziv *Prispodobnice* zam
jenjen je ljepšim Примјењачице. Prema tom, ovo bi drugo izdan
značilo, u nekoliko, napredak. Ali bolji utisak kvare silne i češ
nego prije štamparske pogreške i nezgodnost u saopštavan
stihovanih poslovica. Kapetanović je neke, kao što treba, don
tako, da se odmah i vidi stih, ali je veći dio pisao *u ravan,* be
ikakvih obzira. Sravni, primjera radi: **H** 128, 224, 227, 241, 26
525, **Њ** 1, **O** 124, 125, 135, 137, **П** 3, 38, 46 i t. d. Ni drugo izdanj
dakle, nije u stvari mnogo bolje od prvoga. Kapetanoviću ni
mnogo pomoglo vježbanje s prvom knjigom, niti je on bio o
ljudi, koji svoj komoditet narušavaju mnogo brigom za popra
vljanjem jednom već svršene stvari. Ta on se nije potrudio n
da poslovice, koje je naknadno unio u prvu knjigu, umetne
prvi tekst druge, on nije htio čak ni pogrešnog reda da izmijeni
Ono, što je popravljeno, to se dalo učiniti bez mnogo napora
išlo je mahinalno: ispraviti po neku riječ i izostaviti po nek
poslovicu nije teška i nije zamorna stvar. A Mehmed beg Kape-
tanović, izgleda, sve je više volio nego da zamara sebe i da sa
sebi zadaje teže poslove. Njemu se, možda, činilo sasvim dost
što je poslovice skupio i pobilježio i poredao ma kakvim redo
i laskava pohvala prvoj zbirci mogla mu je dati dovoljno razlog
i dovoljno potvrde za to.

III.

1888. godine je Mehmed beg Kapetanović i propjevao. Povo
za to dao mu je dolazak pokojnog nasljednika Rudolfa i nas-
ljednikovice Stefanije. Kapetanović je držao za nužno, da on treb
tom prilikom da se stihovima oglasi i dao je jednu kratk
pjesmu od dvije strofe, u kojoj je u stihove sročio običn
dobrodošlicu i unio uz to jednu ni malo srećnu i ni mal
originalnu frazu:

O visoki naši gosti,
Vaše jasno sjajno lice
Obasja nam Sarajevo
Ko proljetno žarko sunce.

Drugu pjesmu napisao je povodom nenadne smrti nasljed-

nikove kao „Jadikovku“ na njegovom grobu. Pjesma je ta duga, prazna, bez jačih emocija, — jedno obično naricanje. Ali je ipak zanimljiva radi jedne pojave: ta je u uticaju Gundulićevih stihova iz Osmana. Ista je vrsta strofa, ista rima, isti stih; dalje, isti epitet, isto često karakteristično počinjanje sa *Ah,* u mnogom iste slike i isti izražaj. Ponovni dokaz, koliko je intenzivna bila ona ranija lektira u Trebinju! Mi ćemo ispisati dvije-tri karakteristične strofe:

Ah žalosti čudne sada,
Tko je mogo pomisliti
Da će carskog sima mlada,
Smrt nemila ugrabiti.

Ili:

Nuto vidi božjeg čuda,
Da jedine stvari ine,
Na svietu sve i svuda
Što je bolje brže gine.

I:

Gunduliću pravo kaže
Nuto ljudi toga dara,
Da u više stvari draže,
Sve najprvo grom udara.

U „Glasniku zemaljskog muzeja“ 1889. II. str. 94 — 95 objavio je on jedan mali prilog o jelenima-ljeljenima u Bosni i Hercegovini. Isti je članak izišao i na njemačkom u Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Hercegovina I 1893. str. 488 — 489.

1890. godine Mehmed beg Kapetanović imenovan je članom jednog školskog vijeća, koje nije u stvari niti mnogo značilo, niti mnogo radilo.

1891. pokrenuo je on politički list *„Bošnjak“.* Objavljajući ga on to izlaženje motiviše ovim: jedan politički list, koji će zastupati interese Muslimana u ovim zemljama potreban je, potreban tim više, što i pravoslavni i katolici imaju već takve listove. Taj novi list će „braniti naše pravo i sokolit i podučavat nas za svaki hajirli poso“. On je svjestan, da je prošlo doba od nadžaka i od handžara i da je sad vrijeme, da se radi novim

oružjem, da ne bi izostali iza drugih. Mehmed beg Kapetanović, koji je to govorio s uvjerenjem, poduzeo je taj posao sa iskrenom željom da koristi svom elementu. U želji, da pri tom ne bi došao u opreku s vlašću, koja mu je dala koncesiju s uslovom „da u svaki čas može oduzeti ovu koncesiju bez naročitog naznačivanja razloga ovakove naredbe“[1]) i da se ne bi ogriješio ni o jednu stranu, on svom listu oduzima svaku nacionalnu boju, diči se samo tim što je Bošnjak i namjerno izbjegava sve, što bi ga označilo ili Srbinom ili Hrvatom. On je tako naročito pomagao zvanično *bosanstvo,* stvoreno samo s tim ciljem da razvija jedan uski, separatistički, bosanski patriotizam.

Urednik listu bio je Hilmi Muhibić. Kapetanović je bio vlasnik i glavni pokretač. On je, uz to, davao od osnove opšti pravac listu. Kasnije ga je u tom zamjenio Jusuf beg Filipović, čovjek bez velikih skrupula, koji je „Bošnjak“ snizio tako, da su gotovo bile tačne one riječi jednog drugog muslimanskog lista našeg o njemu: „da je bilo opšte mišljenje u Bosni i Hercegovini, da sve ono, što on hvali ne valja, a što kudi da je dobro“.[2])

1893. godine napisao je Mehmed beg Kapetanović novu brošuru: „Budućnost Muhamedovaca u Bosni i Hercegovinu“. Cilj je toj brošuri bio da pokaže za okupacionu upravu „kuda nas vodi ta kulturna i moćna vlast i u kakovo nas blagostanje iz dana u dan dovodi“, da dalje razbije svaku sumnju o nemogućnosti islamskog napretka i da tako uvjeri svoje jednovjernike, da oni trebaju raditi, živiti svjesno i ne pustiti život i dane da teku kako teku. Mehmed beg Kapetanović to nije znao da kaže načinom nesumnjivo hladnog čovjeka; naprotiv on se djelomice suviše ispoljavao, služio se pretjerivanjem, negdje pokornom hvalom, a u najviše slučajeva vrlo primitivnom logikom. Prirodno je, da Austro-Ugarska Monarhija poslije berlinskog kongresa, kad je postala balkanska država, nije mogla poći protiv Muslimana iz političkih razloga; ona to, megju tim, pred kraj XIX. stoljeća ne bi činila ni inače. Opšta kultura toliko je jak faktor, da danas u Evropi masakriranje i progoni drugih jedino radi vjere, mogu da se dogode samo megju ruskim mužicima. Da ni druge

[1]) Dekret br. 29.725/I. od 21. Aprila 1891.
[2]) Musavat — Мусават, 1910. br. 69.

države na Balkanu, osim Austro-Ugarske, nijesu išle protiv Muslimana kao takovih, poznat je fakt svakome. Kapetanović je megjutim našao, da su Muslimani „gole duše“ izagnani iz Srbije i iz Nikšića. Ili bolje rečeno, taj fakat i mnogi drugi (da je u Biogradu stvoreno mjesto muftije, da u Crnoj Gori Muslimani imaju najšire privilegije) njemu su bili poznati, ali je on iz uskih razloga tražio, da prećuti pravu istinu. Potrebno je bilo upozoriti Muslimane na razboritiji način života, razvijati im energiju rada, uvoditi ih u opšti evropski život. Ali za to se nijesu morale uzimati čaršiske fraze sumnjive vrijednosti i argumenti, koji ne kažu više od onog, što treba da argumentuju. Mi znamo, da tim nije ništa dokazano, kad se reče: „na bajram i na mevlud kad drmnu topovi, nema muhamedovca, u kojega ne bi srce zaigralo od velika veselja i radosti“. Kad Kapetanović, kao dokaz slobode navodi to, a kao dokaz neslobode navodi, da katolici u Srbiji nemaju toga, onda se može misliti s koliko ozbiljnosti i s koliko težine „grme“ njegovi razlozi. Kako je u opšte on mogao doći na to uporegjenje? Muslimana ima u Bosni 31%, to je trećina svega stanovništva, a katolika u Srbiji nema ni 2% svega! Pretjerana je i netačna tvrdnja, koja jasno ilustruje jednostranost piščevu, da su arapska djela „pravi temelj današnje sve nauke i izobrazbe“. Naivno je ovako razlaganje: „Prije nekoliko dana, kad je naša deputacija bila u Beču, te kad smo otišli posjetiti naše bosanske tabore u carsku kasarnu i kad smo vidjeli naše dične domovine junačke sinove Aliju, Muju, Petra i Pavla, gdje se dovikuju i jedan drugome kazuju od dragosti, što smo ih došli posjetiti, zaista bilo je i nama puno srce, gledajući u austro-ugarskoj prijestolnici našu milu braću i naše valjane sinove. Zato treba učiti, neprestano nastojat, pa da su nam još prostije ruke, još velikih i velikih se časti dočepati“. Kakva je, prije svega, ta veza i, dalje, kakva je slava u tom što su naši vojnici u velikovaroškim kasarnama? Ili zar nije poznato Mehmed begu Kapetanoviću koliko je to imalo moralnih i zdravstvenih rgjavih pošljedica za onaj većinom nevješti dio našeg podmlatka, koji je u svojim najvrućim godinama, bez iskustva, neuk i neodregjen stizao u vrtlog velikih varoši? U laskanju Mehmed beg Kapetanović ne zna mjere: Blagostanje se u zemlji diglo neobično, za duhan,

KNJIŽNICA
hrvatskog kulturnog društva
„NAPREDAK“

veli on, „sada više dobije novaca jedno selo, nego li je prvo sva Hercegovina dobivala".

U svom *bosanstvu* Mehmed beg Kapetanović je u ovoj brošuri dotjerao najdalje. On na jednom mjestu govori od riječi do riječi ovo: „Što se tiče Hrvata i Srba, to su ogranci od jugoslovenskog viteškog naroda, kao što smo i mi isto jedan ogranak, te se na prvom mjestu nalazimo. *Kad ne biše na nas krivim okom gledali, kad biše nam priznali našu narodnost mogli bi i s njima sa svijem u ljubavi živjeti*". I nešto dalje: „imade neko kratko vrijeme, odkako su se naše komšije počele u dva tabora dijeliti i to po vjeri; vele rišćani, da su Srbi, a vele katolici, da su Hrvati: ali ništa za to, to je poteklo iz nekih političkih vrela. To će samo sve vrijeme izbistriti". I ono je, doista, sve i izbistrilo, samo ne onako, kako je on mislio. Vrijeme u stvari i nije imalo šta da izbistrava; ono je samo, kad je ojačala kultura, pokazalo ono, što se vjekovima osjećalo i što je bilo čisto i jasno.

Mehmed begu Kapetanoviću se u velikoj revnosti ovdje oteo i jedan nedostojan i ružan napad na opozicione novine. Ovaj stav: „Budimo oprezni i ne dajmo se zavesti od opozicionalnih novina i glasila. Na svaki način rade, kako će nas okrenuti za sobom, pa da i mi budemo vladi protivni, kao što su i oni. Koji listovi za radikalske dinare rade, treba da ih se osobito čuvamo kao najotrovnije guje" znači pored toga i jednu političku naivnu primitivnost.

Knjiga inače ima i svojih zdravih i korisnih misli i bilo bi nepravedno nespomenuti ih. One su naročito korisne i dobre za onaj dio našeg plemena, kome su namijenjene; onog plemena, koje je puno konservatizma i predrasuda mirno gledalo iz svojih londža i čardaka, kako se sve oko njega kreće i razvija, kako sve počinje da živi drugim, intenzivnijim životom, i koje se trzalo samo onda, kad bi mu dogorilo i kad ga je vrijeme davno pregazilo. Dva tri stava iz ove knjižice vrlo su dobro i jasno rečena:

> „U svakome poslu treba biti, a osobito u svome odlučan, odvažan, marljiv i okretan, pa da čovjek i cijeli narod napreduje. Nikakav narod ne ostaje na onome stepenu, na kojem je nekada bio, već po mogućnosti i prama vaktu i zemanu naprijed ide. Ne treba se vazda onoga staroga načina držati, koji je nekad nešta vrijedio, već se treba krećati, kako vrijeme iziskuje."

Ili:

> „Po mome mnijenju naša budućnost najviše se osniva na našoj mladeži; ako budemo uznastojali, da našu djecu, kao što vrijeme iziskuje, naučimo i naobrazimo, onda nam je i budućnost i sadašnjost još stalnija i sigurnija, kako se najbolje može".

Ili:

> „Treba narod podučiti, kazati mu, u kojoj vodi može biti sir, na blagostanje ga dovesti prama današnjemu zahtjevu, kazati mu, da se žuri, kreće i posluje, a ne objesiti ruke niza se, pa gledati, kuda sunce kroji, jer je to svakoga naroda prava propast".

Knjiga je s toga imala svog uspjeha. U provinciji su je mnogo tražili, a reis-el-ulema je javno u sarajevskoj čitaonici rekao: „da je čitav sadržaj te knjižice veoma lijep i koristan nasihat".[1]) Ona je piscu pomogla i inače. U aprilu te godine bude on imenovan načelnikom sarajevskim, ne bez utjecaja te knjige.

Ranije je Mehmed beg Kapetanović zabilježio narodnu pjesmu *Boj pod Banjom Lukom godine 1737*. Ali je nije samo zabilježio, nego je i dopunio „crpeći podatke iz turske povijesti". Svoje stihove i dopune vješto je unio u pjesmu i ona nije loša, i ako se, naravno, takav način izdavanja narodnih pjesama ne može nikako odobriti.

Iza toga je dopunio i zasebno izdao Čengićeva *Avdiju*, (1894.), koga je ranije štampao u svom *Narodnom Blagu*. On je raniji tekst početverostručio, dobio je 183 kitice iz ranijih 43. I nije samo dodavao, nego je, u nekoliko, i mijenjao stihove Čengićeve. Na primjer:

Čengić	Kapetanović
Terč ne čini sunneta, U musafu ammeta, Velika je ljepota Turčin biti Avdija.	Ne ostavljaj sunneta Jera ti je grehota, Velika je ljepota, Turčin biti Avdija.
Prošle vakte naklanjaj, Od grijeha bjež' u kraj: Svom se bogu priklanjaj Neš' se kajat Avdija.	Prošle vakte naklanjaj, Od grijeha bjež u kraj, Probudi se, ne spavaj, Dok je vr'jeme Avdija.

[1]) „Bošnjak" 1893. br. 16.

Ove probe ujedno pokazuju i opšti karakter pjesme, koja se mnogo čitala megju Muslimanima.[1])

1896. godine izdao je Mehmed beg Kapetanović prvu svesku svog *Istočnog Blaga*. To je učinio, kako veli s toga, „da se jugoslovenski svijet bar u nekoliko upozna sa istočnom književnosti". I tu su samo poslovice, ona vrsta književnog roda, koju je on najviše volio i njegovao.

Samo ja ne razumijem zašto je Kapetanović uz mnoge poslovice davao i njihov arapsko-turski tekst, u njihovom pismu, i u latinskoj transkripciji, dakle dvostruko, kao u: 7, 12, 19, 36, 45, 47, 54, 58, 62, 63, 78, 86, 111, 112 i t. d. To ne razumijem za to, jer je veći dio drugih poslovica dat samo u prijevodu, i to poslovica, koje nijesu ništa manje pametne i zgodne.

On je, osim toga, u ovo *Istočno Blago* unio i mnogo naših narodnih poslovica i po negdje je to i označavao. Tih poslovica ima više: 3, 43, 87, 125, 228, 241, 298, 304, 382, 497, 551, 560, 578, 649, 743, 777, 782, 863, 886, 891, 896, 912, 930, 941, 952, 976, 1105, 1144, 1147, 1369, 1521, 1526, 1561, 1608, 1649, 1897, 1903, 2013, 2072, 2181, 2285, 2325, 2377, 2378, 2494, 2546, 2623, 2728, 2808, 2820, 2887, 2890, 2927, 2930, 3040, 3117, 3136, 3199, 3266, 3362, 3394, 3465, 3481, 3495, 3551, 3569, 3573, 3617, 3962, 3969, 4001, 4076, 4078, 4199, 4258, 4345, 4374. Njih se, dalje, mnogo nalazi i u dodatku, koji nosi naslov „Posebna kitica oslovica", u kom su one od najpopularnijih poslovica, štop se počinju sa *ko*. To su: 2, 3, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 36, 38, 39, 40, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 65, 68, 69, 70, 73, 76, 78, 79, 80. Tijem je, naravno, i opet pokazao kako ne zna tačno granica poslu, koji radi i svoju nemarnost, da svoj rad jače kontroliše.

Ima i ovdje, kao i u *Narodnom Blagu,* mnogo poslovica kazanih po dva tri puta i u dva u tri odsjeka. O hatu je poslovica na str. 2, a o konju na 100; o blagu zasebno na str. 4, o bogastvu i blagu opet na str. 5—6 zasebno; o borbi s lavom na str. 11. napose, a o lavu napose na str. 107; o hrsuzu na str. 81, o kradljivcu na str. 102, a o lopovu na str. 116; o dosadi

[1]) Od *Avdije* je veli se u „Beharu" IV. str. 79. izišlo više izdanja, ali se ne navodi nijedno osim Buhvaldova 1903. Ja ih nijesam mogao da nagjem.

na str. 62, a o „dugočasju" na str. 66. Ima, da kao i ovdje ne navodimo sve primjere, istih poslovica ili potpuno sličnih više: 132—135, 172—178, 222—768, 252—254—262, 341—490, 956—1122, 1150—1163, 1037—1050, 1215—1219, 1175—1370, 1299—1303, 234—1347, 232—1350, 1447—1477, 1829—1830, 27—1913, 1956—3466, 1750—1965, 629—2026. Ima i mnogo poslovica, koje nikako ne spadaju onamo, gdje ih je on stavio. Primjera radi navodim samo ove: 591, 609, 629, 809, 811, 812, 814, 815, 816, 827, 982, 1074, 1632, 1648, 1649, 1676, 1699, 1861, 1949, 1959.

Osim toga neka tumačenja Kapetanovićeva toliko su nespretna i naivna da često govore obratno od onog, što treba da protumače. Uz rečenicu: „Čovjek snuje, a Bog odlučuje" dodao je on ovu primjedbu: „Ovome slično reče naš narod: „Ti se pomozi i Bog će te pomoći". Kakve veze imaju ove dvije rečenice? U čemu im je sličnost? Uz poslovicu: „Gori je naučan nego bijesan" dodao je ovo tumačenje: „Ko nauči piti, lolati se, gori je nego bijesan. Za to reče naš narod: „Nauka zla muka, a oduka još gora" Uz rečenicu: „Mala vojska — znak pobjede" on umuje: „Zato veli crnogorski vladika Petar Njeguš u „Vijencu": „mala ruka — mala je i snaga". Uz rečenicu: „Ko se nevolji opre, pa ne zagazi u ono, što je nepristojno, najviši je junak" ima: „Ovome slično dolazi u našoj narodnoj pjesmi: Nevolja je natjerala Marka krasti konje, ići u hajduke".

Do godinu dana iza ove knjige, 1897., izišla je druga sveska *Istočnog Blaga*. To je jedan šaren zbornik, u kome ima svašta i po sadržaju i po vrijednosti. Mehmed beg Kapetanović volio je to šarenilo i držao je, da mu to ne škodi djelu. „Ko što begeniše, neka ono i čitā". Zaboravio je, megju tim, da u *Istočnom Blagu* ne može biti mjesta našim stvarima, koje nijesu otuda i da to šarenilo mnogo znači i oskudicu jačeg kritičkog duha.

U prvom dijelu knjige, na str. 1—58., nalaze se razne direktne suve, praktične pouke, kakve je u nas nekad davao Dositej, o radu i kretanju, o domovini, o savjesti, savjeti očevi sinu, savjeti Platonovi Aleksandru, savjeti mudrih ljudi, o ženskim dužnostima, o ponašanju, o gostima i slične stvari. Stvari su, većinom, prevedene prozom, ali ima nekih mjesta, koja je Kapetanović, na štetu svoju i piščevu, prevodio u stihu, kao što su ovi:

Ovog s'vjeta treba radit,
Koji želi mirno proć,
Sa kretanjem mir je skopčan (!!!)
Al ništ' po njem ne će doć!

Ili ovakvi savjeti:

Što ne možeš dobro sažvakati
Nemoj ono u stomak kljukati.

Ili:

Čistoća je svemu zdravlju glava (!)
Mudrih ljudi to je riječ prava.

Koliko su pri tom bolji i književniji i oni izlišniji *Zapisi* Ljubomira Nenadovića!

Dalje, na str. 58—161, izdane su poučne i šaljive priče, anegdote, crtice. Naravno, i to bez mnogo kritike. Tu se, prije svega, nalaze mnoge stvari, koje nijesu ni priče ni dosjetke: „Dobar prijatelj bolji je od carske hazne", „Bagdatski halifi i književnost", „Osmanlijski pjesnici", „O igri šaha", „Od dobre žene nema ništa bolje", „Arapski velikan i najljepše djevojke", „Žene i perzijski pisac". Tu ima, dalje, naših priča, iz naših krajeva, o našim ljudima: „Hamza begov pozdrav", „Čuvajući obraz izgubi obraz", „Seljak i Ali paša", (ta je ista priča saopštena u prvoj knjizi *Istočnog Blaga* uz 529. poslovicu), „Bošnjak i turski jezik", „Priča od Bušatlije", Vlah i Ciganin". „Beg bez djece". Grčke su: „Sokrat i zlikovac", „Diogen i nauka". Nijesu nikako istočne, niti narodne ove priče: „Gjak pri ispitu", „Udovica i hećim", „Talijanski kralj i dvorski savjetnik", „Seljak i žena", nego su to opšte i česte dosjetke iz šaljivih listova.

Na str. 163—203 nalaze se razne *basne,* koje on identifikuje sa *bajkama.* U njima ima mnogo varijanata potpuno nepotrebnih. Mi ćemo spomenuti one, čiji se prototip nalazi mnogo bolje u poznatoj i popularnoj Vrčevićevoj zbirci: „Vuk i jarad", „Zecovi i žabe", „Magarac i pjesnik", „Divokoza i trs", „Magarac i svadba", „Stara lisica i lisičad", „Mušica i vo", „Dvije žabe", „Golub i jastrijeb", „Vuk i lisica". Nijesu nikako basne i ne spadaju u ovu grupu ove priče: „Dva seljaka i ptica", „Megjed i dva lovca", „Nasredin hodža i magarac", „Za što konji najbolje služe", „Riba i gost".

U njegovim tim pričama stil je često puta vrlo slab i bez mnogo logike. Na primjer: „pripustio je dragovoljno prijesto svome mlagjem bratu Harun el Rešidu i sasma se odrekao ovoga svijeta, te mu je bio običaj velika pobožnost — i sa svojim nekim ponašanjem više puta je činio kao neke ludorije" (str. 58); „a istoga seljaka povede sa sobom, te ga u svome dvoru postavi od prvih dostojanstvenika" (str. 61); „Šta ću iskati od boga, a da se u tome još nešta lijepa nalazi?" (str. 65). U ovoj rečenici: „kada bi sakupio veliki divan, da bi se tada u carskom dvoru prostro taj ćilim, pa kako je bio okićen i našaran usred crne zime, onda bi se činilo, kao da je osvanulo bujno premaljeće", pogreška je, kao što se vidi, u tom, što je „usred crne zime" došlo na vrlo nezgodno mjesto. A to je dovoljno karakterističan primjer za dokaz, kako je Kapetanović oskudjevao u osjećanju stila.

Najposlije i dvije druge primjedbe. U basni „Vuk, gazela i lav" Kapetanović je našao za pametno, da mu gazela u času svoje najveće opasnosti „reče četiri stiha" u narodnom desetercu. Naravno, da je to jedna nepotrebna neozbiljnost. Druga je, da u anegdoti „Perzijski car i seljak", koja, kao i sve te historijske anegdote, treba da ima bar izvjesne mogućnosti za vjerovanje, dolazi i to mjesto kako perzijski car ide u lov, „zamakne u širine ravnih azijatskih pustara" i „zabasa u daljinu ogromne Sahare!" Ili da to nije slabost Kapetanovićeva u geografiji?

Iza svega toga dolaze dva sitnija priloga: „Prevod iz Gjulistana Šejhi Sadije", nekoliko moralno praktičnih sentencija i savjeta i „Bogastvo arapskog jezika" neizragjen, površno sastavljen članak s jedva nekoliko primjera.

Zaboravljajući, šta je bio cilj ove njegove knjige ili nesvjestan toga, Mehmed beg Kapetanović izdaje tu i jedan prilog „O bogastvu našega jezika". Prilog taj bio bi leksikografski vrlo koristan, da je on tu dao i potrebna tumačenja raznim riječima i nazivima, kao: utitoriti očima, vjetriti očima, vrporiti očima, drljav (naziv za oko), abraš konj, blutan, brezan, čapraz, čipo, čukeljan, jasikaš, simil i t. d. razni nazivi za konje; baljan, bročeta, ćadonja, dekonja, misonja, zelota i t. d. za volove; bilova, cigulja, dunova, kunova, šundova i dr. za krave i razna druga imena. Ovako je

sad taj spisak samo polovne vrijednosti, koristan u toliko, što daje sve te nazive, da po njima može drugi tražiti značenja.

Zanimljiv je članak „O našijem pjesnicima i književnicima“. On, istina, počinje jednom netačnošću: „Kao što je poznato, mal ne sve su junačke narodne pjesme u Bosni i Hercegovini, koje se i danas uz gusle pjevaju, potekle samo od muhamedanskog elementa“, i tim kvari prvi utisak. Ali je nastavak dobar i koristan. Tu se prvi put govori o *ilahijama* i *kasidama*, o pjesmama derviškim, koje su bile sastavljene na srpskom jeziku, o pjesmama, koje su široj pubilici nemuslimanskoj, naročito onoj van Bosne i Hercegovine bile vrlo malo poznate. Pjesme su te tipično derviške, sa pobožnim sadržajem, sa po malo proricanja i sa moralnim i praktičnim poukama. Jednu od njih mi smo poznali ranije: to je pjesma *Avdija* od Jusuf bega Čengića; neke se donose i ovdje. Od derviša *Ilhamije*, koji je zadavljen u Travniku, savremenika srpskog ustanka, ima jedna pjesma, kojom sokoli bosanske Muslimane za borbu sa srpskim ustanicima: Turci kad se spreme, Bosanci, Anadolci, Rumelijoti, Arnauti, Arapi biće svašta od Vlaha; Rusi daju Srbima pomoći, s toga treba dati „Krmu“ od svakud indata, pa nek se Moskov više ne nada dobru; potrebno je osim toga paziti i na Nijemce kod Broda, Dervente i Save. Stalan je refren te u vrlo sakate stihove sročene pjesme: „Allah, Allah, što će bit od vlaha“. Kao primjer stiha evo jedne strofe:

Vjetar duše, jabuke miruše,
Čudne muke od Srbove duše,
Ako dogje Turčin iz Kladuše,
Allah, Allah, što će bit od vlaha.

Derviški savjet Omer efendije Hume iz Mostara ima čisto pobožne savjete, kao ovaj:

Dobar poso ti počimaj bismillom,
Bog će tebi kolaj dati istinom.

Ili:

Kud god hodiš ti spominji sve Boga
Nema nikad ništa ljepše od toga.

Ili:

Muhamedu ti salavat donosi,
Jer salavat sve grijehe odnosi.

Stih tog pjesnika, koji je radio šezdesetih i sedamdesetih godina, nije loš. Naprotiv. On ima dobro osjećanje ritma i jedan nebanalan oblik. Sadržina je bez dubljeg supstrakta. Ilhamijina kasida *Slava derviša* je pohvala njima i upućivanje na njih (Ko ne pita i svog šeha ne sluša, široko mu, nek se dobro okuša!); druga, u kojoj su savjeti refren isto upućuje na šehe, derviše: „Drž se dobro šeha svog“. Zanimljivo je u tog derviša, da mu je u pet saopštenih pjesama u svakoj drugi stih: u jednoj deseterac, u drugoj deseterac izmiješan sa jedanaestercem (— ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ ∪), u trećoj sedmerac (— ∪ — ∪ — ∪ ∪), u četvrtoj osmerac sa refrenom u sedmercu (ta upućuje derviše na molitvu, a druge na poštovanje derviša), a u petoj je osmerac sa sedmercem. U svakoj od njih ima po koji stih sa manje ili više slogova. U petoj Ilhamijinoj pjesmi najviše je miješanja turcizama. Isto su tako metrički raznovrsne i Šejh Sirine pjesme. Jedna mu je od njih čisto tumačenje derviškog poziva:

Ako hoćeš derviš bit
Valja srce očistit,
Po zlu putu ne hodit
La Ilahe ilallah.

Druga je pouka za pravovjerne, a treća za derviše. Ilahija nepoznatog pjesnika, koju je Kapetanović donio na str. 236, nije ništa drugo nego varijanta zadnje Šejh Sirine ilahije. To se da viditi iz ovog sravnjivanja:

Anonim	Šejh Sira
Od grijeha vazda bježi,	Od grijeha vazda bježi
Pravo radi, a ne laži,	Pravog puta ti se drži,
Pravog puta ti se drži,	Da te vatra ne oprži,
Subhan Allah, sultan Allah,	Subhan Allah, sultan Allah,
Her der-lere derman Allah.	Her dertlere derman Allah.

Najstariji od svih tih derviša je Kaimija iz XVIII. stoljeća. On ima uz pouke i preporuku za putovanje, a osim toga i nešto političkog proricanja, naročito protiv Crne Gore. Sve, naravno, u jednom sakatom stihu u najsuvljoj i ni malo pjesničkoj vrsti saopštavanja.

Iza toga dolaze „Za krave tri molitve“ ispisane iz jedne knjige. One pokazuju trag ritmičkog slaganja. Poslije dolaze

dvije pjesmice, u kojima se u svim značenjima daju riječi: *duga* i *gori*. Onda dvije „narodne pjesme", od kojih to nije nijedna. Prva: „Naći će se rani lijeka, ali osta ima vjeka" sva je rimovana i nesumnjivo je umjetna, ali ne i umjetnička; druga pokazuje, da je i tu neko kušao svoju ni malo srećnu verzifikatorsku vještinu. Poslije svega toga dolazi pjesma Ibre Gorušanina iz Livna, „koju je spjevao 1883. godine prikazujući svoju parnicu, koju je imao sa svojim tetkama pred sudom", i to pjesma stihovana sa nekoliko stotina redi! Ima tu, dalje, i pjesma o Hifzi begu Džumišiću, „koji je poginuo kod Rače 1292. ili 1876. godine, bijući se sa Srbima za svoju domovinu", ali ne u narodnom desetercu i u obliku narodnih pjesama, nego u nerimovanom osmercu.

Poslije toga dolazi veliki broj stihova Mehmed bega Kapetanovića u rodu poznatih zapisa Ljubomira Nenadovića pod naslovom „Stihovi deseterci kao poslovice". To su suve, svakidanje pouke u stihovima jedva sročenim. Ima ih nekoliko i u prostom narodnom desetercu. Mi ćemo ogleda radi dati dva tri primjera:

Ko ni za šta svoju braću ljuti
Nek ne plače kada mu se smuti.
Kad je narod pokvarene ćudi,
Ništa gore, vele pravi ljudi.

Gatalicam ne moj vjerovati:
Sreću kažu, ko im dobro plati;
To su žene upravo bez duše,
Po temelju koje vjeru ruše.

Isto su tako suvi i nevješti i „Stihovi osmerci kao poslovice". Megju njima ima kao prepjev s turskog nekoliko stihova Derviš-paše Hercegovca.

Prema pitalicama Vuka Vrčevića dao je i Mehmed beg Kapetanović ovdje nekoliko pitalica narodnih i prevedenih megju kojima ima vrlo dobrih. Samo za razliku od Vrčevićevih, kojih ima svake vrste, ove su sve poučne, moralne, čisto pedagoške. Imaju samo nekolike (o novinarskoj laži, o lisičinoj želji, o vraninom sudu ljepote, o psu, dvije tri Nasradinove rečenice), koje po sadržaju ne bi išle ovamo. Velik dio ovih pitalica radi o grčkim

filozofima; te stvari mogao je Kapetanović da ima u izobilju iz istočnih vrela.

Iza pitalica dolazi jedan manji koristan prilog: „Prava i iskrivljena imena Muhamedovaca u Bosni i Hercegovini". Poslije toga su narodne zagonetke i iza njih na kraju jedna dosjetljiva računska zagonetka Murat reisova i jedna umjetna stihovana od Mehmed begova sina Riza bega.

U „Glasniku Zemaljskog Muzeja", VI, 1894., na str. 195—197, saopštio je Mehmed beg Kapetanović svoj članak „Carski zet, veliki vezir Rustam paša" kao odlomak iz svog Istočnog Blaga. To se sve, s dvije tri male izmjene u tekstu, nalazi u drugoj knjizi Istočnog Blaga, na str. 72—76. Ali je, osim toga, on tu dodao i jednu bilješku, kao komentar, koja je suvišna i pogrešna. Iz toga, što turski historičari navode za neke paše, da je Hrvat, a za neke da je Bošnjak, a Srbe ne spominju on izvodi ovo: 1. Hrvati su baška, a Bošnjaci baška i 2. Srpstvo je skopčano s vjerom, „jer da nije toga, za što da ne bi turska istorija nazivala Srbe kao i Hrvate ili Bošnjake". Mehmed beg Kapetanović je, to znamo, bio Bošnjak i znao samo za bošnjačku narodnost. On je u tom bio dosljedan i gotovo nepristupačan drugom razlogu ili uvjerenju. On nije mogao da misli, da turski historičari za tu oznaku, prije svega, ne mogu biti kompetentni. Oni u Carigradu, Solunu ili ma gdje drugo mogu imati dobre vijesti o kretanju vojske, o sudbini velikog vezira i t. d., ali ne mogu biti za nas nikad odlučan autoritet za odregjivanje nacionalnih problema. Drugo, za njih su Bošnjaci, koji su bili Muslimani ili u djetinjstvu prešli na Islam, mogli da označavaju ljude iz Bosne, kao Rumelijoti ljude iz Rumelije, Anadolci iz Anadolije i t. d. Treće, oni nijesu uvijek pouzdani. Za mene ne znači ništa drugo, nego nedovoljno, označavanje, kad se tamo navede, da je Mehmed paša Sokolović Bošnjak, on, kome je brat bio srpski patrijarh i koji je svjestan svog porijekla obnovio srpsku patrijaršiju. Što se drugog razloga tiče, on je nelogičan. Zar i Hrvati nijesu bili druge vjere, ne muslimanske? I šta smeta, kad je govor o poturčenjacima, da se ne kaže porijeklo ma koje ono vjere bilo? Najzad, to svo pitanje potrebna je jedna savjesna, provjerena i sistematska gragja, — ovako od oka ta se pitanja ne smiju i ne mogu raspravljati.

Kao što se vidi i *Istočno Blago* Kapetanovićevo ima isto kao i *Narodno Blago* svega i svačega, razne vrste i po vrijednosti i po sadržaju. On je možda i ne znajući pošao tako tragom mnogih naših starijlh književnih radnika, čija su djela nosila obilježja zbornika i pružala publici svakovrsne lektire u stihu i prozi, prestavljajući sobom zadnjeg viteza te tradicije, koju danas nastavljaju u nas jedino urednici kalendara. Kod Mehmed bega Kapetanovića stvar je samo u toliko negativna, što je on bio čovjek bez kritike i što nikad nije znao da radu dâ siguran plan.

Mehmed beg Kapetanović spremao se i za treće veće djelo, koje se imalo da zove *Prirodno Blago*. U predgovoru svom Narodnom Blagu 1887. on veli: „Ja sam počeo ima dvije tri godine istraživati i sabirati po svoj Bosni i Hercegovini nalazeća sa svakolika imena sela, mahala, brda, voda, planina, vrela, riba, ptica, — pojedina imena voća i raznovrsnog drveća; jer sve to smatram veoma skupocjeno i važno za naše jezikoslovlje. Od toga već imadem jednu poveću zbirku, koju mislim takogjer na skoro objelodaniti“. To je ponovio gotovo sve i u predgovoru *Istočnog Blaga* 1896. godine, a u drugoj knjizi, kao što smo vidjeli, saopštio je nešto iz te zbirke. I to je sve, što je od tog ostalo. U rukopisima i papirima njegovim ja nisam našao ništa više, osim jednog 1883. godine štampanog imenika sela.

Ali jedva, da je on imao kad da nastavi rad. Godinu dana pošto je izdao i drugu knjigu svog Istočnog Blaga njega je jula mjeseca 1898. godine udarila kap i onesposobila mu čitavu desnu stranu tijela za ma kakav rad. On se nakon toga sasvim povukao, naročito uvrijegjen tim, što je morao da položi načelničku čast. Četiri godine poslije toga živio je u dubokom miru, dok 28. jula 1902. godine nije izdahnuo u svom čardaku na Grbavcu blizu Sarajeva.

* * *

Mehmed beg Kapetanović bio je neobično ugledan megju Muslimanima. Oni su ga smatrali „jednom od najizrazitijih ličnosti Bosne i Hercegovine“, čovjekom: „čiji je život usko skopčan sa kulturnim i političkim razvitkom naše domovine“ u zadnjim godinama.[1])

[1]) Behar 1902. str. 112.

Sumnje nema, da Mehmed beg Kapetanović megju njima znači jednu značajnu pojavu. On je prvi imao vještine, da u novim prilikama udesi svoje ponašanje i da po njemu udešava ponašanje svih Muslimana onako, kako je istina nepotpuno odgovaralo njihovim osjećanjima, ali bilo politički oportuno. On je prvi raskinuo s tradicijom objavljivanja svojih stvari arapskim slovima i počeo da upotrebljava latinicu i ćirilicu. On je jedini megju njima odmah počeo da propagira rad, kretanje i bio sam relativno agilan čovjek i primjerom i riječju ukazivao im put, kojim trebaju da idu. A to je sve bilo mnogo od jednog čovjeka, koji je sam potekao iz jedne konzervativne sredine i bio vječito u njoj, sporoj, neaktivnoj, punoj predrasuda. To je svakako jedna simpatična crta kod njega i ona zaslužuje da se naročito istakne.

Primjedba uredništva.

U publikacijama Instituta svaki pisac ima pravo, da izrazi svoje uvjerenje. Tim on, naravno, uzima i obavezu, da ga zastupa.

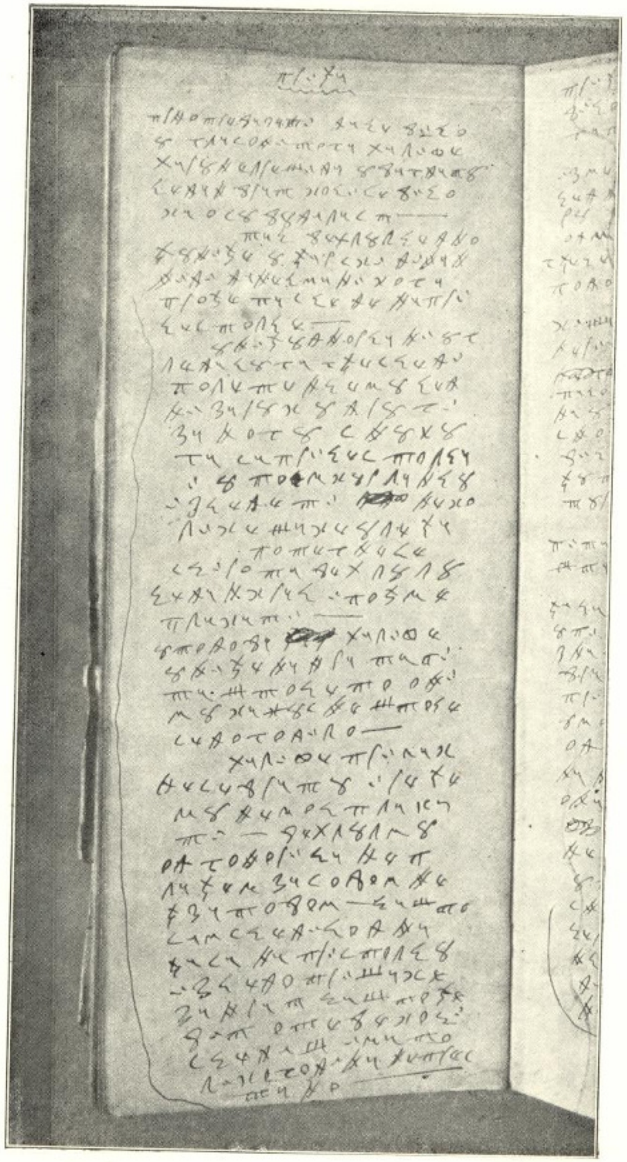

RUKOPIS MEHMED BEGA KAPETANOVIĆA
(Koncept priče o Harun-el-Rešidu i bratu mu Behlulu saopštene u „Istočnom Blagu“ II. str. 58.).

BIBLIOTEKA GRADA SARAJEVA
ZAVIČAJNA ZBIRKA